

Sonja Kuismanen

Valloittava ja vastuullinen isovanhemmuus

Opas tuoreille isovanhemmille

Opinnäytetyö

Kevät 2018

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysala

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Sonja Kuismanen

Työn nimi: Valloittava ja vastuullinen isovanhemmuus: Opas tuoreille isovanhemmille.

Ohjaaja: Helena Järvi

Vuosi: 2018

Sivumäärä: 55

Liitteiden lukumäärä: 1

Tämä opinnäytetyö on kehittämistehtävä, jonka tavoitteena on tuottaa opas tuoreille isovanhemmille. Oppaan toimeksiantajana on JIK-peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän perhetyö. Oppaan tarkoitus on auttaa isovanhempia sopeutumaan uuteen rooliinsa ja rohkaista heitä uudessa tehtävässään. Opas on koottu tämän raportin sisältämästä aineistosta. Oppaan arvioinnin tueksi on kerätty palautetta oppaan kohderyhmältä.

Opinnäytetyöraportti sisältää teoriaosuuden, kirjallisuudesta ja haastatteluista kerättyjä kokemuksia isovanhemmilta sekä kuvauksen opinnäytetyöprosessista. Teoreettinen osuus koostuu isovanhemmuuden määritelmästä sekä isovanhemmuuden merkityksestä kolmen sukupolven näkökulmasta. Isovanhemmuus on ensisijaisesti vuorovaikutusta lastenlasten kanssa. Nykyisovanhemmuus ajoittuu monenlaisiin elämäntilanteisiin, joten ei ole vain yhtä tapaa olla isovanhempi. Isovanhemmilla on usein suuri merkitys lasten ja vanhempien elämässä, mutta isovanhemmuus antaa paljon myös isovanhemmalle itselleen.

Opas sisältää uusille isovanhemmille hyödyllistä tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä, sekä nykyajan kasvatussuuntauksista. Oppaassa käsitellään myös isovanhemmuuden haasteita. Opasta on tarkoitus hyödyntää JIK ky:n perhetyössä, mutta sitä voi jakaa myös alueen neuvoloissa vanhempien välitettäväksi. Isovanhemmat ovat merkittävä voimavara lapsiperheille, ja siksi isovanhemmuutta tulee tukea.

Avainsanat: isovanhemmuus, lastenlapset, tuki

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree of Social Services

Author/s: Sonja Kuismanen

Title of thesis: Charming and Challenging Grandparenting: A Guide for New Grandparents.

Supervisor(s): Helena Järvi

Year: 2018

Number of pages: 55

Number of appendices: 1

The aim of this functional thesis was to produce a guide for new grandparents. The mandator of the guide was the family work section of the JIK – a public entity of municipal federation for provision of basic services. The purpose of the guide was to help grandparents to adjust in their new role. The guide was created on the basis of the knowledge gathered from current research concerning grandparenting.

The thesis report consists of a theoretical part, different experiences of grandparents gathered from literature and from interviews, and a description of the process of the development work. The theoretical part explains the definitions of grandparenting and different meanings of grandparenting from the perspectives of all three generations. Modern grandparenting takes place in various life situations and there are several ways of being a grandparent. Primarily grandparenting can be seen as interaction between grandparents and grandchildren. The guide contains information for new grandparents about current trends of bringing up a child, different challenges in grandparenting, and information about the needs and the development of a child. Grandparents are a remarkable resource for the families and that is why grandparenting should be supported.

Keywords: grandparenting, grandchildren, support

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Oppaan tavoite ja tarkoitus	8
2.2 Aikaisemmat tutkimukset ja oppaat	9
3 TEOREETTINEN TAUSTA.....	12
3.1 Isovanhemmuus	12
3.2 Monenlaisia isovanhempia	14
3.3 Isovanhempien merkitys lapselle	16
3.4 Isovanhempien merkitys lapsen vanhemmille	17
3.5 Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille	18
4 KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTA	20
5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ.....	25
5.1 Opinnäytetyöprosessi	25
5.2 Oppaan toteutus	26
5.3 Oppaan arviointi ja viimeistely	29
6 OPPAAN SISÄLTÖ	32
6.1 Monenlaisia perheitä ja isovanhempia.....	32
6.2 Vierailulla isovanhempien luona	33
6.3 Nykyajan kasvatussuuntaukset	35
6.4 Isovanhemmuuden rajat	39
6.5 Perustietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä	42

7 POHDINTA.....	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	55

1 JOHDANTO

Isovanhemmilla on ollut kautta aikain suuri merkitys perheessä. Entisaikoihin elettiin suurissa, monen sukupolven perheissä. Jo silloin isovanhemmista, ja varsinkin isoäideistä, oli suuri apu lasten hoidossa ja kodin huollossa. Vaikka suurperheet ovat kadonneet ydinperheiden tieltä, isovanhempien merkitys on säilynyt, ja jopa korostunut viime vuosikymmenien aikana.

Yhteiskunta on vuosien aikana muuttunut huomattavasti, ja lasten kasvatus sen mukana. Isovanhemmille voi tulla eteen monia ongelmallisia kysymyksiä uudessa elämänvaiheessaan. Isovanhemmat ovat usein mukana lapsiperheen elämässä, ja he voivat tarjota monenlaista apua. Isovanhempien ja lastenlasten välinen tiivis suhde edistää molempien osapuolten hyvinvointia, sillä aktiivinen isovanhemmuus lisää tyytyväisyyttä elämään (Rotkirch ym. 2010, 6). Tämän vuoksi isovanhemmuuden, ja isovanhempien ja perheiden välisten suhteiden tukeminen on tärkeää.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kehittää isovanhemmille opas, jonka tavoitteena on auttaa isovanhempia sopeutumaan uuteen rooliinsa, antaa hyödyllistä tietoa sekä tukea isovanhempien ja vanhempien välistä vuorovaikutusta. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimii JIK peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän perhetyö, ja tuotos on tarkoitettu tuleville ja tuoreille isovanhemmille. Opas on yleispätevä, ja sitä voidaan jakaa perhekeskuksen lisäksi eri toimijoiden, kuten alueen neuvoloiden ja perhevalmennusten kautta. Opas on toteutettu keräämäni teoriatiedon pohjalta, ja se sisältää isovanhempien näkökulmasta oleellista tietoa nykyperheiden arjesta ja nykyajan kasvatussuuntauksista. Vaikka isovanhemmuutta kuvataan hyvin miellyttävänä tehtävänä ja se tuo elämään hyvin paljon iloa, kuuluu isovanhemmuuteen myös huolta ja vastuuta. Siksi oppaassa on myös tietoa mahdollisista isovanhemmuuden ongelmatilanteista. Lopussa on vielä muistutuksena lyhyesti oleellisimpia seikkoja lapsen kasvusta ja kehityksestä.

Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu nykyisovanhemmuuden määrittelystä, erilaisista tavoista olla isovanhempi sekä isovanhemmuuden merkityksistä. Nykyisovanhempien elämäntilanteet ovat hyvin moninaisia. Perinteisesti

isovanhempien ajatellaan olevan eläkkeellä ja viettävän kiireetöntä elämää maalla, mutta tällaisia isovanhempia on enää hyvin vähän (Ijäs 2004, 89–90). Nykyisin suurin osa ensimmäisen lapsenlapsen saaneista isovanhemmista on vielä työelämässä ja heidän vapaa-aikansa on täynnä aktiviteetteja. Isovanhempia on siis hyvin erilaisia, mutta isovanhemmuus on aina merkittävä rooli. Isovanhemmuuden merkityksestä on teoriaosuudessa kerrottu kaikkien kolmen sukupolven näkökulmasta. Teorian lisäksi tämä raportti sisältää kirjallisuudesta ja haastatteluista kerättyjä isovanhempien omia kokemuksia isovanhemmuudesta. Raportissa kerrotaan myös kehittämistyön prosessista, eli oppaan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista. Valmiin oppaan arvioinnissa on hyödynnetty kohderyhmän antamia kommentteja.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

Isovanhemmuus on tärkeä tehtävä. Vaikka isovanhemmat ovatkin jo omat lapsensa kasvattaneet, eteen tulee monia pohtimisen arvoisia asioita. Yhteiskunta on muuttunut viime vuosina paljon. Tämä heijastuu myös perhe-elämään ja perhesuhteisiin; ihmisten elinikä on pidentynyt ja vapaa-aika lisääntynyt, mikä tarkoittaa sukupolville enemmän yhteistä aikaa. Syntyvyys on laskenut, mikä tarkoittaa, että lapsia ja lapsenlapsia on entistä vähemmän. Taloudellisia resursseja on nykyisin enemmän käytössä, ja työelämän koventuessa aikuiset lapset tarvitsevat enemmän apua omien lastensa hoidossa. Lisäksi lisääntyneiden avioerojen myötä yhä useammat ihmiset ikääntyvät ilman vakinaista elämänkumppania ja toisaalta uusperheiden määrä on kasvanut. (Hurme & Metsäpelto 2004, 514.)

2.1 Oppaan tavoite ja tarkoitus

Teen opinnäytetyön yhteistyössä JIK peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän Kurikan perhekeskuksen kanssa. JIK ky on Ilmajoen ja Kurikan kaupungin perustama liikelaitoskuntayhtymä. JIK ky vastaa Kurikan ja Ilmajoen terveyden- ja sairaanhoitopalveluiden, vanhustenhuollon palveluiden, ympäristöterveydenhuollon palveluiden sekä Kurikan sosiaalitoimen palveluiden tuottamisesta.

Isovanhempien merkitys lapsiperheen tukena on ymmärretty perhetyön tiimissä, mikä ilmenee heidän toiveenaan oppaasta opinnäytetyön produktina. Tämä osoittaa myös isovanhemmuuden herättävän kiinnostusta ammatillisella kentällä. JIK ky:n perhetyöllä ei ole tällä hetkellä minkäänlaista opasta isovanhemmille, joten sille on tarvetta. Mannerheimin lastensuojeluliitolla on ennestään opas isovanhemmille (Opas isovanhemmille, 2016), mutta sitä ei suuren mainosten määrän vuoksi haluta perhekeskuksessa käyttää.

Opas jaetaan isovanhemmille vanhempien välityksellä, jolloin myös vanhemmat voivat halutessaan lukea oppaan. Tämä saattaa kannustaa heitä tukeutumaan isovanhempien apuun, sekä herättää keskustelua oppaan teemoista vanhempien ja

isovanhempien välillä. Hyvä vuorovaikutus auttaa pitämään yllä hyviä suhteita. Hyvillä perhesuhteilla ja läheisverkostoilla on erittäin suuri ennaltaehkäisevä vaikutus perhetyön ja lastensuojelun näkökulmasta. Isovanhempien apu ja tuki auttavat lapsiperheiden vanhempia jaksamaan vaativassa arjessaan. Taipaleen (2017, 203) mukaan isovanhemmuus on voimavara niin taloudellisesti, toiminnallisesti, sosiaalisesti kuin emotionaalisestikin. Siksi isovanhemmuuden merkitystä tulee korostaa. Produktini on konkreettinen työväline perhekeskuksen ammattilaisille isovanhemmuuden tukemiseen. Oppaan avulla perhetyöntekijät voivat tukea vanhempien ja isovanhempien välistä vuorovaikutusta, ja rohkaista vanhempia hyödyntämään isovanhempien tarjoamaa apua.

Oppaan sisällön suhteen sain vapaat kädet. Toimeksiantajalla ei ollut erityistä toivetta oppaan aiheen rajaamisesta, mutta toiveena oli, että opas olisi hyvin yleispätevä ja sitä voisi jakaa esimerkiksi neuvoloissa. Ymmärsin, että tarkoituksena olisi kuitenkin kehittää Mannerheimin lastensuojeluliiton teettämän oppaan kaltainen tietopaketti, jota voisi jakaa kaikille isovanhemmille heidän elämäntilanteistaan huolimatta.

Oppaan tavoitteena on rohkaista isovanhempia uudessa tehtävässään. Isovanhemmat ovat merkittävä voimavara lapsiperheelle. Lapsenlapset ovat myös tärkeä osa isovanhemman elämää, Ijäksen (2004, 24) sanoin lapsenlapset tuovat uuden tarkoituksen elämälle. Heidän kauttaan isovanhemmat voivat kokea olevansa tarpeellisia ja arvostettuja.

2.2 Aikaisemmat tutkimukset ja oppaat

Isovanhemmuus ei ole ilmiönä uusi, vaan isovanhemmat ovat olleet merkittävä osa perhettä aina. Fågelin, Rotkirchin ja Söderlingin (2010, 3) mukaan isovanhemmuudesta on kuitenkin hyvin vähän tietokirjallisuutta suomeksi, minkä huomasi myös itse hakiessani tietoa isovanhemmuudesta. Oman opinnäytetyöni kaltaisia oppaita isovanhemmuudesta ei Mannerheimin Lastensuojeluliiton oppaan lisäksi juurikaan ole.

Suurin osa isovanhemmuutta koskevista tutkimuksista on toteutettu vasta viime vuosina. Isovanhemmuuden teemasta löytyy erilaisia ajankohtaisia tutkimuksia, kuten esimerkiksi väitöskirja, pro gradu -tutkielmia ja opinnäytetöitä. Mirkka Danielsbacka, Antti Tanskanen, Hans Hämäläinen, Inka Pelkonen, Elina Haavio-Mannila, Anna Rotkirch, Antti Karisto ja J.P. Roos ovat selvittäneet Väestöliiton tutkimuksessaan (2013) suurten ikäluokkien ja heidän lastensa välistä auttamista ja yhteydenpitoa. Tanskanen selvittää väitöskirjassaan (2014) isovanhempien investointien merkitystä. Tanskanen tutkimuksessa selviää muun muassa se, että isovanhemmilla on vielä nykypäivänäkin yhteys vanhempien lastenhankintaan ja lasten hyvinvointiin nykyisissä kehittyneissä länsimaissa.

Juhela (2006) tutkii pro gradussaan lapsiperheiden selviytymistä arjessaan ja millaista on isovanhemmilta saatu sosiaalinen tuki. Tässä tutkimuksessa näkökulmaksi on valittu vanhempien näkökulma. Isovanhempien näkökulma taas on esillä Maijalan (2011) pro gradu -tutkielmassa, jonka tarkoituksena on selvittää isovanhemmuutta elämänvaiheena ja kuvata isovanhempien kokemusta isovanhemmuudesta osana elämää.

Suurin osa löytämistäni tutkimuksista oli tehty vanhempia tai isovanhempia haastatteleamalla. Nikkinen ja Rissanen (2016) ovat kuitenkin selvittäneet isovanhemmuutta lasten näkökulmasta. Heidän pro gradu -tutkimuksensa perusteella lapsilla on monenlaisia käsityksiä isovanhemmuudesta. Isovanhemmat ovat lapsille todella tärkeitä ja merkityksellisiä läheisyyden ja turvan tarjoajia.

Isovanhemmuuden teemasta on tehty opinnäytetöitä, esimerkiksi Rantakydön (2017) toteuttama tuore tutkimus isovanhempien roolista uusperheessä. Opinnäytetyöstä selviää, miten isovanhemmat osallistuvat uusperheen elämään ja millaisia odotuksia ja toiveita heille uusperheissä on, sekä miten uusperheen isovanhemmuus eroaa ydinperheen isovanhemmuudesta. Myös isovanhemmuuden merkitystä lapsiperheessä on tutkittu, niin vanhempien kuin isovanhempienkin näkökulmasta. Kivirannan (2014) opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millainen rooli isovanhemmilla on lapsiperheiden arjessa. Opinnäytetyössä käsitellään isovanhemmilta saadun tuen muotoja ja miten paljon isovanhemmista on apua lapsiperheen arjessa. Tutkimuksesta selvisi, että isovanhemmilla on tärkeä merkitys niin lapsenlapsille kuin heidän

vanhemmilleenkin. Rauhanummi (2011) on selvittänyt isovanhemmilta saatua sosiaalista tukea lapsiperheissä vanhempien näkökulmasta. Lapsiperheen näkökulma näkyy myös Harjun, Kotisaaren ja Pöyskön vuonna 2015 valmistuneessa opinnäytetyössä, jossa on selvitetty, millaista tukea leikki-ikäisten lasten vanhemmat odottavat isovanhemmilta. Kivimäki (2017) ja Kahri (2012) ovat selvittäneet isovanhemmuutta isovanhempien näkökulmasta. Heidän opinnäytetöistään selviää, millaisia merkityksiä isovanhemmilla itsellään on heidän isovanhemmuudestaan.

Kaikkia näitä tutkimuksia yhdistää toteamus siitä, että isovanhemmat ovat edelleen erittäin tärkeä voimavara lapsiperheille. Isovanhemmilta saatu tuki voi olla taloudellista, emotionaalista tai konkreettista apua lastenhoidossa ja kodinhuollossa. Isovanhemmilta saatu tuki on korvaamatonta, ja sillä on suuri merkitys koko perheen hyvinvoinnille.

3 TEOREETTINEN TAUSTA

3.1 Isovanhemmuus

Isovanhemmuudelle löytyy kirjallisuudesta monenlaisia määritelmiä. Isovanhemmuus on sukulaissuhde. Isovanhemmiksi tullaan, kun oma lapsi aikuistuu ja saa jälkikasvua. Tämä lapsenlapsen syntymä on usein merkittävä ja elämää mullistava tapahtuma (Rotkirch, Säderling & Fågel 2010, 5). Ensimmäinen lapsenlapsi aloittaa syntyessään uuden sukupolven. Joillekin isovanhemmille ensimmäisen lapsenlapsen syntymä saattaa olla kriisi, jos hän ei ole sinut ikänsä kanssa. Siirtyminen sukupolvien ketjussa vanhempaan ikäluokkaan ei aina ole helppoa, varsinkaan kun yhteiskuntamme ihannoi nuoruutta. (Ijäs 2004, 21–31.)

Sukupolvi on termi, jolla on sosiaalinen ja biologinen merkitys. Sukupolven sosiaalisella merkityksellä tarkoitetaan samaan aikaan eläneitä ihmisiä, samana historiallisena ajankohtana syntyneiden ihmisten joukkoa. Tästä voidaan käyttää myös nimeä ikäryhmä, kohortti tai ikäpolvi. Isovanhemmat, vanhemmat ja lapset elävät osin eri aikoina, jolloin kunkin sukupolvi sijoittaa heidät tiettyyn ajanjaksoon. Biologisella merkityksellä tarkoitetaan henkilön asemaa perheenjäsentensä ketjussa. Biologisen merkityksensä kautta sukupolvet käsitetään sukulaissuhteina, perhesukupolvina. Näillä polveutumissuhteilla on sosiaalisia seurauksia, joita tarkastellaan usein eri perhesukupolviin kuuluvien perheenjäsenten välisessä vuorovaikutuksessa. (Alanen 2008, 98–101; Saarenheimo ym. 2013, 14.)

Isovanhemmuutta voidaan kuvata myös tuplasiteenä. Isovanhemmuuteen sisältyy vanhemmuus jo aikuistuneelle lapselle sekä isovanhemmuus hänen lapsilleen. Näiden lisäksi isovanhemmuuteen kuuluu suhde aikuisen lapsen kumppaniin, lapsenlapsen toiseen vanhempaan. (Rotkirch 2014, 161.)

Fågel ja Rotkirch (2010, 33) määrittelevät isovanhemmuuden sen tunnesiteen kautta. Isovanhempi kiintyy lapseen ja huolehtii hänestä aivan kuten vanhemmatkin. Tämä huolenpito on kuitenkin erilaista kuin vanhempien huolenpito. Isovanhemmuus mahdollistaa elämän kasvavien lasten lähellä ilman vastuuta heidän varttumisestaan. Lapsen ja isovanhemman välinen kiintymyssuhde voi olla hyvinkin tiivis ja siinä on aivan omanlaisensa tunne ja merkitys (Rotkirch 2014, 162).

Isovanhemman ja lapsenlapsen välistä rakkautta kuvataan usein helpommaksi ja suloisemmaksi kuin tunteita, jotka kohdistuvat omiin lapsiin (Fågel & Rotkirch 2010, 33). Kinnunen (2014, 8) sanoo, että isovanhemmuus on ensisijaisesti vuorovaikutusta lastenlasten kanssa. Isovanhemman ja lapsenlapsen välinen suhde muotoutuu isovanhemman ja tämän aikuisen lapsensa kautta, joten suhteet eivät koskaan ole itsestään selviä.

Isovanhemmuuden ei aina tarvitse olla biologista isovanhemmuutta. Lapselle on tärkeintä saada luotettavia aikuisia lähettyvilleen. Isovanhempana voi toimia esimerkiksi puolison lapsenlapsille tai naapurin lapsille. Isovanhemmat voivat olla varaisovanhempia, kummi-isovanhempia tai sijaisisovanhempia. Tällaisista sopimuksellisista isovanhemmuussuhteista käytetään usein nimitystä yhteisöllinen isovanhemmuus. Isovanhemmuus kaikissa muodoissaan on palkitsevaa niin lapselle kuin isovanhemmallekin. (Kinnunen 2014, 122.)

Suhde isovanhempaan syntyy vuorovaikutuksessa. Suhde isovanhempiin muodostuu sitä lämpimämmäksi, mitä enemmän lastenlasten kanssa vietetään aikaa ja puuhaillaan yhdessä. Hurmeen selvityksen mukaan isovanhemmat ja etenkin isoäidit mainitsevat tärkeimpänä tehtävänä neuvon antamisen ja menneisyyttä koskevien tietojen välittämisen. Käytännön avun antaminen ja emotionaalisen suhteen luominen mainittiin myös tärkeimpien tehtävien joukkoon. (Hurme & Metsäpelto 2004, 521.) Keränen (2016, 9) sanoo, että isovanhempien tehtävänä on arjen jakaminen lapsen ja lapsen vanhempien kanssa. Hänen mukaansa isovanhemmat tuovat elämäänsä iloa ja kokemusta. Lämmin suhde lapsen ja isovanhemman välillä voi olla hyvin merkittävä voimavara lapsen myöhemmässä elämässä.

Joissakin kulttuureissa isovanhempien tärkeimpänä tehtävänä pidetään tietojen, tapojen ja normien siirtämistä eteenpäin uusille sukupolville. Isovanhemmilla on hallussaan paljon hiljaista tietoa suvulle tärkeistä asioista ja tärkeistä tapahtumista, mitkä välittyvät eteenpäin vain sukupolvien välisessä vuoropuhelussa. Parhaimmillaan tällaiset tarinat voivat vahvistaa nuorempien sukupolvien itsetuntoa ja identiteettiä. (Kumpula 2010, 77–78.) Isovanhemmuus on menneiden aikojen tulkitsemista lapselle. Isovanhempien tarinoita kuuntelemalla ja vanhoja valokuvia

katselemalla lapsi saa mahdollisuuden ymmärtää sukujuuriaan ja kiinnittyä sukuunsa. (Häggman-Laitila 2013e, 23.)

3.2 Monenlaisia isovanhempia

Isovanhemmuus on muuttanut muotoaan vuosien saatossa. Isovanhemmilla ja lastenlapsilla on nykyisin enemmän yhteisiä vuosia, sillä ikäihmiset elävät pidempään ja terveempänä kuin ennen. Väestön ikääntyminen tarkoittaa myös sitä, että isovanhempia on entistä enemmän. Toisaalta myös syntyvyys on alentunut ja lapsenlapsia on aiempaa vähemmän, joten isovanhemmilla on enemmän resursseja käytettävissä yksittäisiin lapsenlapsiinsa. Näin ollen nykyisovanhemmilla on merkittävä mahdollisuus olla lastensa ja lastenlastensa tukena. (Tanskanen 2014, 14.)

Ei ole vain yhtä tapaa olla isovanhempi. Nykyisovanhemmat ovat historialliseen normiin verrattuna monen ikäisiä ja monenlaisissa elämäntilanteissa. Ikäihmisten sosiaaliset, taloudelliset ja demografiset olosuhteet ovat muuttuneet hurjasti viime vuosikymmeninä. Isovanhemmaksi tullaan suhteellisen nuorena, jolloin ollaan usein vielä kokoaikatyössä ja vapaa-ajan vietto on aktiivista. Isovanhemmuuteen on vaikuttanut vahvasti myös kotitalouksissa tapahtunut muutos. Lisääntyneet avioerot, avoliitot, yksinhuoltajuudet sekä uusperheiden kasvanut määrä on vaikuttanut merkittävästi perheisiin niin kotitalouksina, kuin sukulaissuhteinakin. Nämä suuntaukset ovat epäilemättä vaikuttaneet myös isovanhempien ja lastenlasten välisiin suhteisiin. (Champers ym. 2009, 63–64.)

Isovanhemman ikä, sukupuoli ja hänen oma suhteensa omiin edesmenneisiin isovanhempiinsa vaikuttavat siihen, millainen heidän roolinsa on lapsenlapsen elämässä. Connidis toteaa, että omat lapsena saadut kokemukset vaikuttavat siihen, miten isovanhemmat osallistuvat lastenlastensa elämään. Isovanhemmat, jotka viettivät lapsena aikaa omien isovanhempiensa kanssa, ovat aktiivisemmin osa lasten elämää ohjaajina, kumppaneina, tuen antajina ja kuuntelijoina. Isoäidit ja isoisät ovat molemmat kiinnostuneita lapsenlapsista ja valmiita auttamaan, mutta isoäitien on todettu korostavan läheisyyttä ja lämmintä suhdetta lapsenlapsiin, isoisät taas kiinnittävät enemmän huomiota heidän rooliinsa neuvonantajina. (Connidis 2010, 192–194.)

Kirjallisuudessa on eroteltu erilaisia isovanhemmuustyylejä. Jotkut isovanhemmat antavat kaikkensa lastenlasten puolesta ja ovat aina valmiita auttamaan. Toiset taas eivät ole kovinkaan kiinnostuneita tai näytä innostuneisuutta lapsenlapsia kohtaan. Tällaista kiinnostuksen puutetta voidaan nimittää uustylyydeksi. Uustylyys näyttää olevan lisääntymässä, sillä yhä useampi isovanhempi on tottunut vapaaseen ja aktiiviseen elämään. Omista harrastuksista ja vapaa-ajasta ei olla valmiita luopumaan. (Ijäs 2004, 83–86.)

Neurgarten ja Weinstein ovat määritelleet isovanhemmuustyylejä jo vuonna 1964. Heidän tutkimuksistaan voidaan erottaa muun muassa seuraavan laisia isovanhempia. *Muodolliset isovanhemmat* noudattavat asianmukaisena pidettyä isovanhemman roolia. He ovat kiinnostuneita lapsenlapsistaan ja tarjoavat erityiskohtelua. He voivat satunnaisesti tarjota lastenhoitoapua, mutta vetävät selkeät rajat vanhemmuudelle ja isovanhemmuudelle. Kasvatusvastuu on vanhemmilla, isovanhemmat eivät tarjoa neuvojaan. *Hauskuutta etsivien isovanhempien* ja lastenlasten suhde perustuu leikkisyyteen ja epävirallisuuteen. Suhteessa korostuu molemminpuolinen hauskanpito ja isovanhemmat ovat ennemminkin leikkikavereita kuin auktoriteettisia aikuisia. *Etäiset isovanhemmat* ovat mukana lasten elämässä vain harvoin, esimerkiksi juhlapyhinä. Yhteydenpito isovanhempien ja lastenlasten välillä on epäsäännöllistä. Joskus isovanhemmat toimivat lasten *sijaisvanhempina*. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun lasten yksinhuoltajavanhempi on töissä, ja vastuu lasten hoidosta ja huolenpidosta siirtyy isovanhemmalle. (Neurgarten & Weinstein 1964, 208–209.)

Nikkinen ja Rissanen esittelevät lisäksi pro gradu -tutkielmassaan Cherlinin ja Furstenbergin vuonna 1985 määrittelemiä isovanhemmuustyylejä. *Passiiviset isovanhemmat* ovat aktiivisesti läsnä lasten elämässä ja aina valmiita auttamaan, mutta jättävät kasvatusvastuun vanhemmille. Samoin kuin hauskuutta etsivät isovanhemmat, he kokevat olevansa lasten kavereita, eivät kurinpitäjiä. *Kannustavat isovanhemmat* eivät myöskään toimi auktoriteettina, mutta tarjoavat lapsenlapsilleen läheisyyttä, rohkaisua, kannustusta ja tukea. *Vaikutusvaltaiset isovanhemmat* vaikuttavat vahvasti lasten elämään. Yhteydenpito on tiivistä, ja isovanhemmat pitävät kuria samalla tavalla kuin vanhemmatkin. Myös

auktoriteettiorientoituneet isovanhemmat pitävät itseään auktoriteettina lapsille, vaikka eivät heitä kovin usein kohtaa. (Nikkinen & Rissanen 2016, 17–19.)

Vappu Taipale toteaa Isoäitikirjassaan (2017) ettei tämän päivän isoäitiyttä ole vielä hahmotettu. Nykyajan isovanhemmat elävät hyvin erilaisissa elämäntilanteissa. Osa on aktiivisesti mukana työelämässä, osa taas jo eläkepäiviä viettämässä. Vaikka mummoja ja vaareja on hyvin erilaisia ja yhteiskunta muuttuu jatkuvasti, välittäminen, hoiva ja huolenpito pysyvät osana isovanhempien toimenkuvaa. Isovanhemmilla on tärkeä rooli nyt ja tulevaisuudessa. (Taipale 2017, 263.)

3.3 Isovanhempien merkitys lapselle

Varhaiset ihmissuhteet ovat lapsen kasvun ja kehityksen kannalta erittäin tärkeitä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa lapselle muodostuu varhainen minä. Varhaislapsuuden ihmissuhteet vaikuttavat siis siihen, miten lapsi oppii ajattelemaan itsestään ja käsittelemään tunteitaan. (Vilèn ym. 2011, 87.)

John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoria pyrkii kuvaamaan varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta myöhempään kehitykseen. Bowlby korostaa teoriassaan, että lapsi tarvitsee elämäänsä pysyviä ihmissuhteita kehityksen turvaamiseksi. Pysyvät ihmissuhteet tuovat turvallisuudentunteen, jonka varassa lapsi onnistuu muodostamaan läheisiä ihmissuhteita myöhemmällä iällä. (Sinkkonen & Kalland 2001, 7–11.)

Kiintymyssuhde lapsen ja isovanhemman välillä voi olla yksi vahvimmista sukupolvien välisistä asioista. Hyvän suhteen luomisen kannalta on tärkeää, että isovanhempi eläytyy lapsen tarpeisiin, tunteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin. Eläytyminen on merkityksellistä luottamuksellisen suhteen syntymisessä. (Kinnunen 2014, 67–68.) Lapselle on tärkeää, että hänen ympärillään on ihmisiä, jotka rakastavat häntä ehdoitta, jotka ovat hänestä aidosti kiinnostuneita ja jotka ovat läsnä ja kuuntelevat (Ijäs 2006, 49–55). Niin vanhemmuudessa kuin isovanhemmuudessa on olennaista aito välittäminen. Aikuinen osoittaa välittämisensä olemalla kiinnostunut lapsen ajatuksista, tunteista, tekemisistä ja kokemuksista. Välittävä aikuinen luo lapselle turvallisuuden tunteen. Kun lapsi

kokee tulleen kuulluksi ja arvostetuksi, elämä tuntuu hyvältä myös vaikeuksien keskellä. (Vilén ym. 2011, 103.)

On todettu, että lapsen sosiaalinen ja emotionaalinen kehitys hyötyvät merkittävästi lapsen ja isovanhemman hyvästä suhteesta. Rotkirch (2014, 174) kertoo kirjassaan tutkimuksesta, jossa selvisi, että mikäli vauva oli puolen vuoden ikäisenä viettänyt paljon aikaa isovanhempansa kanssa, hänen älyllinen kehityksensä parani. Jos hyvä suhde jatkuu varhaislapsuuden ajan, on sillä huomattu olevan yhteys hyvän koulumenestyksen kanssa. Tosin jos lapsi elää hyvinvoivassa ydinperheessä, isovanhempien merkitys on pienempi. Rotkirch kertoo Fågelin kanssa kirjoittamassaan artikkelissa myös brittitutkimuksesta, jonka perusteella lapsi, jonka isovanhemmat ovat olleet aktiivisesti mukana hänen elämässään, omaa teini-ikäisenä vähemmän tunne-elämän ongelmia ja paremman sosiaalisen elämän (Rotkirch & Fågel 2010, 96).

Isovanhempien merkitys lapselle on suurimmillaan erilaisten kriisitilanteiden aikana. Perheet voivat kohdata monenlaisia kriisejä. Yleisimpiä ovat työttömyys, sairastumiset, päihdeongelmat sekä perheen hajoaminen avioeron tai kuoleman vuoksi. Tällaisissa tilanteissa isovanhemman tuki on korvaamaton. Isovanhemmat ovat tärkeä tuki perheelle, mutta erityisesti lapselle. (Rotkirch, Söderling & Fågel 2010, 6.)

Sekä Rotkirch (2014, 175) että Kinnunen (2014, 89) sanovat isovanhempien edustavan lapselle jatkuvuutta ja turvallisuutta vanhempien erotessa. Kun ydinperhe ei voi enää tarjota lapselle turvaa samoin kuin ennen, tämä tehtävä siirtyy osittain isovanhemmille. Jos isovanhemmat asuvat lähellä, lapsilla on isovanhempien luona turvallinen paikka, johon mennä pakoon vanhempien riitoja. Näin myös vanhemmat saavat levätä kriisin keskellä.

3.4 Isovanhempien merkitys lapsen vanhemmille

Isovanhemmilla ja heidän investoinneillaan on yhteys vanhempien lastenhankintaan. Äidit, jotka kokevat vanhempansa läheisiksi, saavat muita todennäköisemmin toisenkin lapsen. Tämä selviää Tanskasen tutkimuksesta, jonka

mukaan varsinkin isovanhemmilta saatu emotionaalinen tuki vaikuttaa vanhempien päätöksiin lastenhankintaa koskien. (Tanskanen 2014, 51.)

Emotionaalisen tuen lisäksi isovanhemmat ovat usein mukana lastenhoidossa. Työn ja perhe-elämän yhdistäminen ei aina ole helppoa ja lapsiperheen arki onkin joskus hyvin kiireistä, jolloin isovanhemmat ovat korvaamaton apu. Isovanhempien apua kaivataan eniten pikkulapsiperheissä. Isovanhemmat hälytetään tilapäiseksi hoitoavuksi esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi on sairastunut eikä voi mennä päiväkotiin. Perheille on tärkeää tietää, että isovanhempien apuun voi luottaa yllättävissä tilanteissa. (Ijäs 2004, 58.)

Lastenhoitoapua tarvitaan myös muulloin. Lapsiperheen kiireisessä arjessa vanhempien jaksaminen on välillä koetuksella. Pienten lasten kanssa myös parisuhde on taka-alalla. Lasten yökyläily isovanhempien luona virkistää koko perhettä. Kun vanhemmat saavat lepotauon ja voivat hyvin, myös lapset voivat hyvin. (Ijäs 2004, 61.)

Kinnusen (2014, 44) mukaan vanhemmat tukevat aikuistuneita lapsiaan nykyisin taloudellisesti enemmän ja pidempään kuin ennen. Nykypäivän isovanhemmilla on entistä enemmän varallisuutta, joten heille on mahdollista avustaa jälkikasvuaan taloudellisesti. Taloudellinen apu näkyy muun muassa vaatteiden tai harrastusvälineiden kustantamisena, sekä takaaajana toimimisena asunto- tai autolainoissa.

3.5 Isovanhemmuuden merkitys isovanhemmille

Jokainen isovanhempi kokee isovanhemmuutensa eri tavoin. Se koetaan yleensä suurena voimavarana. Tämä perustuu Marjatta Marinin (2002, 112–113) mukaan siihen, että isovanhemmat rakastavat rooliaan. Marin kertoo, että isovanhemmat eivät pyri toiminnassaan tuottavuuteen ja suoritukseen, vaan keskeistä on toiminnan kokemuksellisuus.

Ijäs (2004, 23–24) toteaa, että lapsenlapset voivat toisinaan olla pelastus isovanhemmille. Ikääntyneiden sukupolvi on ollut hyvin työsidonnainen. Työ on antanut monille arvon elämälle, ollut osa identiteettiä ja tuonut elämään sosiaalisia

suhteita työtovereiden kautta. Työuran päätyttyä ja eläkkeelle jäätyään ikääntynyt voi kokea elämässään tyhjyyttä. Tällöin lapsenlapset ovat tuoneet monille uuden tarkoituksen elämälle. Työurasta luopuminen ei tällöin tunnu niin pahalta, lapsenlapset tuovat elämään nimittäin aivan uudenlaista sisältöä. Ijäs (2006, 51) toteaa myös, että vanhuus on arvojen uudelleen tarkastelemisen aikaa. Työn ja suorituskeskeisyyden tilalle tulevat läheiset ihmissuhteet, joiden merkitys vahvistuu.

Arajärven (1995, 59–67) mukaan lapsenlapsen elämässä mukana oleminen on kauneinta, mitä isovanhemmat voivat kokea. Isovanhemmat saavat lapsenlapsen mukana uuden elämän, joka tekee vanhenemisen mielekkäämmäksi ja helpommaksi. Isovanhemmat voivat seurata lapsen kasvua ja kehitystä läheltä, mutta samalla etäisyyttä ottaen. Hurme ja Metsäpelto (2004, 521) puhuvat myös etäisyyden ottamisesta positiiviseen sävyyn. Isovanhempien ja lastenlasten välinen yhteys voi muodostua tiiviiksi, sillä isovanhemmilla ei ole samanlaisia velvollisuuksia lapsia kohtaan kuin vanhemmilla. Tällaiset myönteiset tunnekokemukset ovat tutkimusten mukaan hyväksi isovanhempien psyykkistä hyvinvointia ajatellen.

Psyykkisen hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että ikääntynyt kokee itsensä arvostetuksi ja tarpeelliseksi. Pienten lasten vanhemmat luottavat usein omiin vanhempiinsa uudessa elämäntilanteessaan. Jos suhde omiin vanhempiin on hyvä, apua ja neuvoja voi kysyä kaikkeen mieltä askarruttavaan. Isovanhemmat kokevat itsensä tärkeiksi, kun kysytään heidän mielipiteitään. Tästä tulee kokemus siitä, että heidän elämäkokemusta ja tietämystään kunnioitetaan. (Kinnunen 2014, 42.)

4 KOKEMUKSIA ISOVANHEMMUUDESTA

Isovanhemmuutta pidetään tärkeänä ja arvostettuna perheroolina. Isovanhemmat nauttivat roolistaan ja jakavat mielellään kokemuksiaan. Fågel, Rotkirch ja Söderling (2010) ovat keränneet ET-lehden avulla isovanhempien kertomuksia ja kokemuksia isovanhemmudesta, ja koonneet ne kirjaansa ”Farkkumummoja ja pehmoaareja – uusia ikkunoita isovanhemmukseen”. Mattilan Helsingin Sanomiin (2017) kirjoittamassa artikkelissa eräs isoäiti kertoo kokemuksistaan etäisenä ja epäaktiivisena isovanhempiana, ja Ijäs (2004) on haastatellut kirjaansa ”Isovanhemmat muutoksen keskellä” eri elämäntilanteissa olevia isovanhempia. Myös Salomaa, Polón ja Tuunanen (2013) ovat halunneet laajentaa nykykäsitystä isovanhemmudesta, ja haastatelleet kirjaansa ”Mummojen touhuja, vaarien puuhia” isovanhempia ympäri Suomea. Tähän lukuun on koottu näiden kirjoittajien keräämiä kertomuksia ja kokemuksia isovanhemmilta.

Isovanhemmaksi tuleminen saattaa joskus yllättää. Kinnusen (2014, 30) mukaan on ihmeellistä ajatella, että omasta lapsesta on tulossa vanhempi. Joskus tulevat isovanhemmat voivat olla huolissaan, jos nuoren perheen elämä ei ole vielä vakiintunut ja opiskelut ovat kesken. Toisaalta isovanhemman rooli voi olla jo hyvin toivottu ja odotettu. On kuitenkin muistettava, että lasten syntyminen perheeseen on aina vanhempien oma asia, johon isovanhempien ei tulisi puuttua. (Arajärvi 1995, 35–36.)

Isoäidiksi tuleminen oli hämmentävää. Siihen ei voi oikein kouluttautua tai valmistautua etukäteen. Hämmennys vaihtui kuitenkin pian iloon. Oli ihanaa ajatella, että lapsi oli terve ja toivottu ja perheellä oli kaikki hyvin. (Parkkamäki 2013, 81.)

Mummous on lahja. Sen eteen ei voi itse tehdä mitään. Se on yllätys ja ihmeellinen juttu. Se on myös syli ja suurta välittämistä. (Taipale 2013, 56.)

Tänä päivänä isovanhemmaksi voi tulla hyvin monimuotoisissa tilanteissa. Moni isovanhempi on vielä työelämässä ensimmäisen lapsenlapsen synnyttyä. Kotona voi olla vielä omia alaikäisiä lapsia, omat ikääntyneet vanhemmat vaativat

huolenpitoa tai oma vapaa-aika saattaa olla täynnä rakkaita harrastuksia. Lapsenlapsista halutaan iloita ja viettää aikaa heidän kanssaan, mutta samalla omat arjen kiireet vievät aikaa ja voimia (Kinnunen 2014, 29).

Samanaikaisesti uusi työ haasteineen kiskoi toisesta narusta ja toisesta kiristi tuoreen mummin kolkuttava omatunto. En ollut tarpeeksi läsnä. Hurmaava vauvaikä vilahti ohi ihan liian nopeasti. (Rotkirch & Fågel 2010, 38.)

Vaikka isovanhempia on väestön ikääntymisen seurauksena entistä enemmän, on myös paljon ikääntyneitä, joilla ei ole omia lapsia tai lapsenlapsia. Viime vuosina sosiaalinen isovanhemmuus on yleistynyt, vapaaehtoiset mummot ja vaarit ovat tuttu näky esimerkiksi kouluissa ja päiväkodeissa (Kinnunen 2014, 122–126).

Vaikka en olekaan aito mummi, olen tärkeä. Olen käytännössä samassa asemassa kuin oikeat mummit: saan äitienpäiväkortin, kortteja matkalta, askarreltuja helmikoruja, piirustuksia. Kaikissa juhlissakin olen mukana. Mutta jos on aito mummi, on lähempänä perheen elämää. Varamummina jään etäämmälle ja olen pikkuisen varovaisempi aktiivisessa yhteydenpidossa. (Kerkkonen 2013, 107.)

Se, ettei minulla ole omia lapsia tai lapsenlapsia, ei ole ainakaan vielä ollut ongelma. Minulla on ollut lähipiirissäni aina lapsia. He käyvät edelleen hoidossa, ennen joulua askartelemassa, hiihtolomilla, kesälomilla. Olen ollut kylämummona sairastapausten aikana naapurin lapsille. Asenne ratkaisee, ei yksistään tänä päivänä sukulaissuhde. (Laru, Oulasmaa & Saloheimo 2010, 111.)

Isovanhemmuutta pidetään hyvin merkittävänä roolina. Isovanhemmuus on uusi mahdollisuus elää kasvavien lasten lähellä. Isovanhemmat haluavat usein antaa aikaa lapsenlapsille. He kokevat etuoikeudekseen hemmotella lapsia ja pitää hauskaa heidän kanssaan, mitä ei ehkä tehty tarpeeksi omien lasten ollessa pieniä. (Kinnunen 2014, 22.)

Mielestäni tärkeintä, mitä jokainen isovanhempi voi antaa lapsenlapsilleen, on tukea heitä ja heidän vanhempiaan arjessa. Isovanhemmilla on kuitenkin usein enemmän aikaa kuin vanhemmilla. Ja isovanhemmuus on parasta, mitä on! (Anttila 2013, 97.)

Isovanhemmilla voi olla monia tehtäviä lapsenlapsen elämässä. Isovanhempi voi olla perinteiden välittäjä, ihmissuhdetaitojen rikastuttaja, taitojen opettaja ja lapsen

kanssa keskustelija ja pohdiskelija. Tärkeintä on kuitenkin olla turvallinen aikuinen lapselle. (Kinnunen 2014, 32) Suuri osa isovanhemmista korostaakin, että lastenlasten kanssa eletään ihan tavallista arkea iloineen ja suruineen.

Isovanhempien rooli on helpompi kuin vanhempien. Eikä ole yhtä oikeaa tapaa olla isovanhempi. Tärkeintä on olla käytettävissä, tarjota hoivaa ja antaumuksellista rakkautta. (Levä 2013, 21.)

Isovanhempana koen olevani etuoikeutetussa asemassa, sillä minä voin korjata päältä sen parhaan, yhdessäolon ja leikin, kun varsinainen kasvatusvastuu jää vanhemmille. Aivan kokonaan kasvatusvastuusta en pappanakaan voi luopua. Vaikka lapsenlapset saavat mummolassa tiettyjä vapauksia, niin meidän kodissamme on kuitenkin aina ollut tietyt pelisäännöt, joiden mukaan eletään. (Elämää pappana 2010, 71.)

Mielestäni parhaat suhteet lapsenlapsiin rakennetaan olemalla mahdollisimman paljon heidän kanssaan ja tavallisia arkisia töitä yhdessä tekemällä. (Fågel & Rotkirch 2010, 84.)

Isovanhemmuudessa tulee eteen haasteita. Etäisyyden säätely koetaan joskus hyvin vaikeaksi. Isovanhemmat haluaisivat olla aktiivisesti läsnä lapsenlapsen elämässä, mutta eivät halua tunkeilla ja tuputtaa apuaan. Tasapainon löytäminen onkin yksi nykyisovanhemmuuden suurimmista haasteista. (Rotkirch & Fågel 2010, 40.)

Koen, että vanhempien asioihin ja päätöksiin ei ole syytä puuttua. - - Pyrkisin kyllä vaikuttamaan asiaan, jos kokisin, että lapsi on onneton. Mutta nyt koen olevani taustalla. Olisi loukkaus lapsiani kohtaan, jos puuttuisin kasvatukseen. (Luotonen 2013, 18)

Mattilan haastattelema Minna Oulasmaa kertoo Helsingin Sanomien artikkeliin (13.9.2017) elämäntilanteista, joihin isovanhemmuus ei sovi. Joitakin uusi rooli voi jopa ahdistaa. Oulasmaa korostaakin, että jokainen isovanhempi saa osallistua lapsen elämäänsä omalla tavallaan. Artikkelissa kokemuksistaan kertoo myös Maarit, joka ei halunnut isoäidiksi tultuaan asettua perinteiseen isoäidin rooliin, vaan jatkaa uraansa ja omaa elämäänsä kuten ennenkin. Maarit kertoo omasta isovanhemmuudestaan ja elämästään artikkelissa näin:

Haluan pitää työstäni kynsin hampain kiinni, koska nautin siitä ja olen siinä oikeasti todella hyvä. En voi ottaa pientä lasta yöksi hoitoon. Minun on pakko saada nukkua itse.

Myös oma jaksaminen voi huolestuttaa. Liian pitkät ajat lastenlasten seurassa saattavat ikääntymisen myötä rasittaa, vaikka yhdessäolosta nauttisikin. Osa isovanhemmista voi myös kokea olonsa hyväksikäytetyksi, jos lastenlasten kanssa oleminen ja auttaminen sovitaan aina lasten vanhempien ehdoilla. (Rotkirch & Fågel 2010, 41.)

Olen pohtinut, että jos lapsenlapset asuvat lähellä, miten monta kertaa tilanne menee sellaiseksi, että joutuu orjuuttamaan itsensä isovanhemmukseen. Lapsilla on aina jotain, ura tai muuta tekemistä, ja he voivat käyttää siekailematta hyväksi. Täytyy olla myös oma vapaus. Ei voi olla niin, että täytyy lähteä ulkomaille, jotta saa olla viikon rauhassa. - - Parasta ukkiutta on ukkius, joka hengittää. (Muje 2013, 40–41.)

Kateus ja mustasukkaisuus ovat aiheita, joista ei useinkaan puhuta, mutta ne ovat hyvin yleisiä. Rotkirch (2014, 177) mukaan monissa tutkimuksissa on todettu, että äidin puolen suku on lapselle usein läheisempää kuin isän puolen suku. Äidinäiti on yleensä isovanhemmista läheisin, mikä johtuu äidin ja aikuisen tyttären läheisistä väleistä. Kun toisen puolen isovanhempien kanssa vietetään syystä tai toisesta huomattavasti enemmän aikaa, toiset isovanhemmat voivat kokea häpeää ja pettymyksen tunteita.

Aloimme ihmetellä, kun apumme ei juurikaan kelvannut vaan toiset isovanhemmat olivat kaikessa etusijalla. Niinä harvoina kertoina kun saimme lapsenlapset luoksemme he puhuivat usein toisista isovanhemmistaan ja mitä heillä oli tehty, ja miten kivaa siellä oli ollut. Tässä vaiheessa tajusimme että olimme jääneet paitsioon. (Rotkirch & Fågel 2010, 46.)

Joskus lapsen ja isovanhemman välit ovat vaarassa katketa kokonaan. Tällaisia tilanteita aiheuttavat usein lapsen vanhempien avioerot. Ijäs (2004, 48–49) sanoo, että kun lastenlasten koti hajoaa, suhteet isovanhempiin ovat entistäkin tärkeämpiä. Siksi näitä suhteita tulisi vaalia ja yhteys entiseen miniään tai vävyyn tulisi säilyttää, vaikka tilanne olisikin vaikea. Aina se ei kuitenkaan ole mahdollista, mistä voi seurata yhteydenpidon loppuminen lastenlasten ja isovanhempien välillä.

Lohduttavaa kuitenkin on, että lasten kasvaessa he voivat itse haluta ottaa yhteyttä isovanhempiinsa.

Mummoeron pelko astui sydämeeni pari vuotta sitten kesällä nuoren parin ilmoitettua pistävänsä kantapäästä vastakkain, yhteiselo kun ei millään ottanut sujuakseen. Mummon silmäluomien takana puristaa itku, pelko, suru pikkumiesten menettämisestä. Pelko ei haihdu, on mustana varjona elämäni taivaalla. Haluan elää lastenlasteni rinnalla, antaa rakkautta, aikaa, tukea elämän myrskyissä. Vaan en tiedä, miten sen tekisin menettämisen vaaniessa päivittäin. (Rotkirch & Fågel 2010, 47.)

Ainoan poikamme perhe särkyi. Miniä sai molempien lasten huoltajuuden ja kieltäytyi kaikesta yhteydenpidosta meihin entisiin appivanhempiinsa. Olimme hoitaneet lapsenlapsiamme usein. Lapset olivat olleet luonamme useita päiviä kerrallaan, joskus viikkojakin. Olemme hyvin kiintyneitä heihin. Uskomme, että hekin ikävoivat meitä. Miniä ei anna meidän tavata kumpaakaan lapsista missään, ei edes millään puolueettomalla maaperällä. Emme tahdo millään kestää tätä tilannetta. (Ijäs 2004, 49.)

Myös isovanhemmat voivat erota. Isovanhempien tai eronneiden lasten uusien puolisoiden myötä isovanhemmilla voi olla enemmän lapsenlapsia ympärillään. Nämä suhteet kuvataan kuitenkin usein erilaisina kuin suhteet biologisiin lapsenlapsiin.

Suhde avolapsenlapsiini on kuin rypäs ystävyysuhteita lapsiin. Se on lapsen ja aikuisen välistä ystävyyttä. Siinä ei ole kasvatustuuta eikä samanlaista vastavuoroisuutta. Välit ovat etäisemmät. (Välimäki 2013, 69.)

5 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖ

Tämä opinnäytetyö on muodoltaan toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena on aina jokin konkreettinen tuote (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Tässä opinnäytetyössä lopullinen produkti on isovanhemmille kohdistettu opas.

5.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyön ensimmäinen vaihe on aiheen ideointi (Vilkkä & Airaksinen 2003, 23). Oma opinnäytetyöprosessini alkoi keväällä 2017, kun aloin pohtia itseäni kiinnostavia aiheita. Tiesin, että opinnäytetyöni tulee liittymään lapsiin ja lapsiperheisiin, joten päätin kysyä aihe-ehdotuksia kotikuntani lapsiperhepalveluista vastaavalta JIK ky:ltä.

Otin yhteyttä JIK peruspalveluliikelaitoskuntayhtymän perhetyön vastaavaan perheohjaajaan ja kysyin olisiko heillä aiheita opinnäytetyölle. Asiaa käsiteltiin perhekeskuksen tiimin kokouksissa. Kokouksissa nousi esiin monia kiinnostavia aiheita, joista itseäni kiinnostivat eniten isovanhemmuuteen liittyvät teemat. Nopean tiedonhankinnan perusteella huomasin, ettei isovanhemmuus ole kovin yleinen aihe, mutta sitäkin tärkeämpi osa lapsiperheen arkea. Niinpä päädyin lopulta opasvihkosen kehittämiseen tuoreille isovanhemmille. Perhekeskuksesta nimettiin minulle kaksi perheohjaajaa yhteyshenkilöiksi opinnäytetyötä koskevissa asioissa. Sovimme, että voin tarvittaessa hyödyntää koko perhekeskuksen tiimin näkemyksiä yhteyshenkilöiden kautta. Sovimme myös tapaamisen järjestämisestä, kun opinnäytetyö olisi edennyt tarpeeksi pitkälle.

Alkuperäinen ajatukseni oli toteuttaa opinnäytetyö perinteisenä tutkimuksena, mutta sopivan aiheen löydyttyä opinnäytetyöstä tuli muodoltaan toiminnallinen. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena ei ole tuottaa uutta tietoa, vaan tarkoituksena on opastaa, ohjeistaa, järjestää tai järjesträä toimintaa. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla esimerkiksi ammatilliseen käyttöön suunnattu ohje, kuten perehdyttämisopas, tai jokin tapahtuma. Olennaista on

käytännön toteutus ja sen raportointi tutkimusviestinnällisin keinoin. (Vilkka & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyö ei ollut itselleni niin tuttu, sillä sen käsittely ei ole ollut opintojen aikana niin keskeistä kuin tutkimusmuotoisten opinnäytteiden käsittely. Opinnäytetyön suunnittelu vaati siis perehtymistä toiminnallisen opinnäytetyön muotoon ja tarkoitukseen. Kehittämistyön ominaisuuksien ymmärtämisessä auttoi opinnäytetyön ohjaus. Kehittävän otteen omaksuminen vei kuitenkin aikaa, ja uusia oivalluksia syntyi vielä pitkällä työn toteutusvaiheessakin.

Kesän ajan pohdin aihetta ja koko opinnäytetyöprosessia vain mielessäni, ja itse suunnitteluvaihe pääsi kunnolla käyntiin vasta syksyllä. Syksyn aikana laadin suunnitelman opinnäytetyöstä. Suunnitelmaan sisältyi muun muassa tavoitteet opinnäytetyölle sekä alustavan sisällysluettelon suunnittelu raportille. Esittelin suunnitelmani ensimmäisessä seminaarissa, joka ajoittui lokakuun 2017 loppuun.

Kun opinnäytetyön suunnitelma oli valmis, aloitin teoriaosuuden kirjoittamisen. Pelkkä produkti ei riitä opinnäytetyöksi, vaan toiminnallinen opinnäytetyö kaipaa aina tietoperustaa ja teoreettista viitekehystä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tulee käyttää hyväksi alan teoriaa ja perustella opinnäytetyön sisältöä koskevat valinnat siihen peilaten. Usein toiminnallisen opinnäytetyön teoriaksi riittää jokin alan käsite ja sen määrittely. (Vilkka & Airaksinen 2003, 41–43.) Oman opinnäytetyöni teoriaisuus koostuu isovanhemmuuden käsitteen määrittelystä sekä isovanhemmuuden merkityksen käsittelystä eri näkökulmista. Teoriaosuuteni tarkoituksena on selvittää, mitä nykyisovanhemmuus on, ja miksi sen tukeminen oppaan avulla on tärkeää.

5.2 Oppaan toteutus

Opasta suunnitellessani tavoitteenani oli kehittää yleisluontoinen ja käyttäjille hyödyllinen opas. Vilkka ja Airaksinen (2003, 53) ovat luetelleet kirjassaan toiminnalliselle opinnäytetyölle asetettuja kriteerejä, jotka pyrin myös huomioimaan opasta toteuttaessani. Näitä kriteerejä ovat käytettävyyys kohderyhmässä ja

käyttöympäristössä, asiasisällön soveltuvuus kohderyhmälle, tuotteen houkuttelevuus, informatiivisuus, johdonmukaisuus ja selkeys.

Vilkan ja Airaksisen (2003, 56) mukaan toiminnallisessa opinnäytetyössä tuotoksen materiaali voidaan hankkia tutkimuksellisin keinoin, jolloin olisin voinut isovanhempia haastatellen kartoittaa heidän tiedontarpeitaan ja toiveitaan opasta kohtaan. Alkuperäisen suunnitelmani mukaan olisin tämän selvityksen tehnyt, mutta keskusteltuani ohjaavan opettajan kanssa ja tutustuttuani lähdemateriaaleihin koin, ettei tutkimukselliselle selvitykselle ollut tarvetta. Vilka ja Airaksinen sanovat myös, että aineiston keruu tutkimuksellisin menetelmin tulee harkita tarkoin, sillä toiminnalliseen opinnäytetyöhön yhdistetty selvitys voi olla työmäärältään liian laaja ammattikorkeakoulun opinnäytetyöksi.

Aloitin sisällön suunnittelun tutkimalla isovanhemmille suunnattua kirjallisuutta ja verkkosivuja. Oppaan sisällön rajausta oli haasteellista, sillä kirjallisuudesta löytyi runsaasti mielenkiintoisia kirjoituksia ja näkökulmia isovanhemmudesta, joita olisin halunnut oppaassa esitellä. Halusin kuitenkin pitää oppaan lyhyehkönä, joten oppaan teemat tuli valikoida tarkoin. Pyrin valitsemaan oppaan teemat niin, että ne sopivat kaikille isovanhemmille elämäntilanteesta riippumatta. Kirjallisuuden ja verkkosivujen perusteella oppaan teemoiksi valikoituivat lopulta nykyisovanhemmuus, nykyperheiden arki ja isovanhemmuuden erikoistilanteet. Näitä teemoja käsiteltiin usein lähdekirjallisuudessa, joten voidaan päätellä, että ne kiinnostavat useimpia isovanhempia. Tutkin myös keskustelupalstoja, joissa vanhemmat keskustelivat omien lastensa isovanhemmista, ja mahdollisista ongelmista heidän välisissä suhteissaan. Moni keskustelu perustui isovanhempien ja vanhempien välisiin ristiriitoihin, joten oppaan teemoiksi tulivat myös isovanhemmuuden haasteet, kuten etäisyyden säätely. Perhekeskuksen työntekijöiden mainitsema Mannerheimin Lastensuojeluliiton Opas isovanhemmille (2016) sisältää perustietoa lapsen kasvusta, kehityksestä ja hoidosta, joten myös nämä teemat päätyivät oppaani sisältöön.

Kun sain hahmoteltua alustavan sisällön oppaalle, kävin keskustelemassa oppaasta perhekeskukselta nimetyn yhteyshenkilön kanssa. Tällä tavoin halusin antaa heille mahdollisuuden vaikuttaa oppaan sisältöön, ja varmistaa oppaan sopivuuden sen käyttöympäristöön. Olin lähettänyt suunnitelmani sisällöstä heille etukäteen, joten

myös perhekeskuksen muut työntekijät olivat sen nähneet. Suunnittelemani sisältö oli heidän mielestään hyvä, mutta muita kommentteja sisällön suhteen en saanut. Keskustelun jälkeen aloin siis kirjoittaa opasta kyseisen suunnitelman teemojen mukaan.

Tiedonhankinta oppaan teemoista sujui hyvin, ja tietoa oli saatavilla yllättävän paljon. Pyrin etsimään oppaan teemoista ajankohtaista ja luotettavaa teorian tietoa. Keräsin tiedot opinnäytetyöni raporttiin, josta siirsin tärkeimmät asiat tiivistettynä oppaaseen, tekstin tyyliä hieman muokaten. Oppaan rajallisuuden vuoksi asiat tuli esittää suppeasti, joten halusin lisätä oppaan loppuun hyödyllisiä kirjallisuus- ja nettivinkkejä, joista isovanhemmat voivat halutessaan lukea oppaan teemoista syvällisemmin.

En halunnut oppaan olevan liian teoriapainotteinen, joten pyrin lisäämään oppaan kiinnostavuutta keräämällä opinnäytetyöhöni isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudestaan. Löysin runsaasti erilaisia isovanhempien kirjoittamia kertomuksia lähdekirjallisuudestani, joten minun ei tarvinnut itse etsiä isovanhempia haastateltavaksi. Valitsin kertomusten joukosta ne, jotka sopivat parhaiten oppaan teemoihin. Valitsemani kertomukset kuvaavat monipuolisesti isovanhemmuutta. Suurin osa kertomuksista oli kirjoitettu hyvin positiiviseen sävyyn, mutta löysin kertomuksia myös isovanhemmuuden vaikeista puolista. Nämä kokemukset tukevat keräämääni teorian tietoa, mikä osaltaan lisää oppaan tietojen luotettavuutta.

En valinnut opinnäytetyöni tuotoksen toteutustapaa itse, vaan idea oppaasta tuli toimeksiantajalta. Toiveita tai ohjeita oppaan ulkoasun suhteen toimeksiantajalla ei kuitenkaan ollut, joten suunnittelin oppaan ulkomuodon ja tyylin alusta alkaen itse. Tavoitteena oli tehdä oppaasta mahdollisimman selkeä ja helppolukuinen. Ulkoasulla on suuri vaikutus oppaan houkuttelevuuteen. Oppaan houkuttelevuutta pyrin lisäämään värillisillä reunoilla, kuvien käytöllä, erikseen sivujen loppuun sijoitetuilla isovanhempien omilla kokemuksilla sekä johdannolla, jonka tarkoituksena on herättää lukijan mielenkiinto. Kuvat löysin Pixabay-nettisivulta, jonka sisältämät kuvat ovat vapaasti käytettävissä ilman erillistä lupaa. Tein oppaan digimuodossa Microsoft Word 2016 -ohjelmalla, mutta asettelin sivut niin, että oppaan voi tulostaa myös A5-kokoisena vihkosena. Digimuodossa olevaa opasta on helppo päivittää myöhemmin, jos tiedot vanhenevat tai sisältöön tulee lisäyksiä.

5.3 Oppaan arviointi ja viimeistely

Onnistuin keräämään oppaaseen lähdekritiikin näkökulmasta luotettavaa tietoa isovanhemmudesta sekä lapsen kasvusta, kehityksestä ja kasvatuksesta. Vilkka ja Airaksinen (2003, 53) toteavat, että oppaissa, tietopaketeissa ja ohjeistuksissa lähdekritiikillä on erityinen asema, ja siksi kiinnitin paljon huomiota lähteideni luotettavuuteen. Vilkka ja Airaksinen (2003, 72) sanovat teoksessaan, että lähdekritiikin näkökulmasta tuoreet ja asiantuntijaksi tunnustetun kirjoittajan tekstit ovat hyviä valintoja. Isovanhemmuus on alkanut kiinnostaa tutkijoita ja asiantuntijoita entistä enemmän, joten löysin runsaasti tuoreita lähteitä. Nämä lähteet ovat myös luotettavia, sillä suuri osa niistä on esimerkiksi Väestöliiton asiantuntijoiden kirjoittamia. Lisäksi nämä asiantuntijat ovat olleet mukana kirjoittamassa muitakin isovanhemmukseen liittyviä teoksia, joten heillä on Vilkan ja Airaksisen mukaan todennäköisesti auktoriteettia, ja he ovat tunnettuja alallaan.

Vilkka ja Airaksinen (2003, 97) sanovat, että palautetta olisi hyvä saada käyttäjiltä ja asiantuntijoilta, jotta arviointi ei olisi pelkästään subjektiivinen. Kun olin tyytyväinen oppaan sisältöön ja ulkomuotoon, lähetin sen kommentoitavaksi perhekeskuksen työntekijöille. Tällä tavoin olisin saanut palautetta alan asiantuntijoilta. Opastani käsiteltiin perhekeskuksen tiimin kokouksessa, mutta tämä palaute ei minua pyynnöstäni ja muistutuksistani huolimatta saavuttanut ennen tämän raportin palauttamista. Teen oppaaseen kuitenkin pieniä muutoksia heidän palautteensa perusteella, jotta opas palvelisi heitä mahdollisimman hyvin.

Käyttäjänäkökulman saamiseksi pyysin tuttavapiiristäni isovanhempia arvioimaan opasta. Palaute täytyi kerätä hajautetusti, sillä valmista tuoreiden isovanhempien ryhmää ei ole saatavilla. En tavannut kaikkia arvioijia henkilökohtaisesti, joten koin tarpeelliseksi laatia isovanhemmille arviointilomakkeen, jonka pohjalta he kommentoivat nimettömästi oppaan sisältöä (Liite 1). Lähetin oppaan ja lomakkeen kahdelle isoäidille ja yhdelle isoisälle, ja sain vastaukset heiltä kaikilta. Olen tyytyväinen, että sain palautetta sekä isoäideiltä että isoisältä, mutta paremman käyttäjänäkökulman saamiseksi olisi ollut hyvä löytää enemmän isovanhempia opasta kommentoimaan.

Kohderyhmältä saamani palautteen perusteella oppaani teemat olivat onnistuneesti valittuja, ja sanoisin, että opas soveltuu jaettavaksi kaikille uusille isovanhemmille, elämäntilanteesta tai isovanhemmuustyylistä riippumatta. Aiheet koettiin suurimmaksi osaksi hyödyllisinä ja muistia virkistävinä. Tosin yksi vastaajista kertoi, ettei osa oppaan tiedoista varsinaisesti häntä hyödyttäneet, sillä omasta vanhemmuudesta on hyvin vähän aikaa. Tämän palautteen ja omien pohdintojeni perusteella olisin voinut tiivistää lasten hoitoa ja kasvua käsitteleviä lukuja vielä lisää, tai jättää ne jopa kokonaan pois, sillä isovanhemmilla on oman kokemuksen tuomaa asiantuntijuutta aiheista. Pohdin asiaa kuitenkin myös oppaan yleispätevyyden kannalta, ja päätin ottaa nämä luvut mukaan. Koen, että asiat on hyvä olla oppaassa kertauksena, sillä on myös isovanhempia, joiden omasta vanhemmuudesta on kulunut pitkä aika. Näiden isovanhempien kohdalla opas tuo varmuutta pienten lasten kanssa toimimiseen.

Mitään oppaan osiota ei pidetty turhana, ja mielenkiintoisimpina lukuina isovanhemmat mainitsivat nykyajan kasvatussuuntaukset ja isovanhemmuuden rajat. Yksi isovanhempi esitti kehitysehdotuksena esimerkkitapausten lisäämisen oppaaseen. Konkreettiset tilannekuvaukset olisivat omasta näkökulmastanikin olleet hyvin tärkeitä, mutta en niitä onnistunut isovanhempien kokemuksista löytämään. Toinen kehitysehdotus oli monikulttuuristen perheiden isovanhemmuudesta kertominen sekä etäisovanhemmuus, eli yhteydenpito netin ja puhelimen välityksellä. Monikulttuurisuuden jätin oppaastani pois, sillä muuten oppaasta olisi tullut liian laaja. Etäisovanhemmuuden taas koin tärkeäksi ja ajankohtaiseksi aiheeksi, joten otin sen esiin oppaassa.

Opas on selkeä ja johdonmukainen, juuri niin kuin toivoin. Selkeys tulee oppaassa ilmi sen sisältämässä tekstissä sekä ulkoasussa. Pyrin käyttämään oppaassa mahdollisimman selkeää kieltä ja esittämään asiat loogisessa ja johdonmukaisessa järjestyksessä. Oppaan kohderyhmänä ovat isovanhemmat, joten pyrin siihen, että tekstini ei sisällä esimerkiksi ammattisanastoon kuuluvia käsitteitä, vaan teksti on helppolukuista yleiskieltä. Tekstiosuudet ovat joissain luvuissa hieman luentomaisia, mitä olisin halunnut välttää. Teksti on kuitenkin helppolukuista ja ymmärrettävää. Lisäksi onnistuin oppaan ulkoasussa hyvin, vaikka graafista osaamista minulla ei juurikaan ole. Reunukset ja kuvat tekevät

oppaasta visuaalisesti miellyttävän. Opas on kuitenkin samalla hyvin hillitty, sillä kuvia ei ole käytetty liikaa ja värimaailma on neutraali, mikä tekee oppaasta ulkonäöllisesti selkeän. Myös yksi isovanhemmista kommentoi oppaan ulkoasua, hänen mukaansa varsinkin kannen ulkoasu on onnistunut.

Eettisesti hyväksyttävät tutkimukset ja kehittämistyöt edellyttävät Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2013) laatimien ohjeiden noudattamista. Yksi hyvän tieteellisen käytännön keskeisimmistä lähtökohdista on muiden tutkijoiden tekemän työn kunnioittaminen. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan toisten tutkijoiden ajatuksia ei tule julkaista omina, vaan ne esitetään lähdeviittauksin. Merkitsin tekstiviitteet ja lähteet raporttiini huolellisesti ja oikeaoppisesti, jotta tämä periaate toteutuisi. Eettisyyden ja tiedon luotettavuuden osoittamiseksi listasin myös oppaani loppuun kaikki teksteissä käyttämäni lähteet, sekä kerroin mistä oppaassa käytetyt kuvat ja lainaukset ovat peräisin.

6 OPPAAN SISÄLTÖ

Oppaan tavoitteena on auttaa isovanhempia sopeutumaan uuteen rooliinsa. Vaikka isovanhemmuutta kuvataan hyvin miellyttävänä tehtävänä, ja se tuo elämään hyvin paljon iloa, kuuluu isovanhemmuuteen myös huolta ja vastuuta. Opas sisältää isovanhemmille oleellista tietoa nykyperheiden arjesta, lasten kasvatussuuntauksista ja mahdollisista isovanhemmuuden ongelmatilanteista. Lopussa on vielä muistutuksena lyhyesti oleellisimpia seikkoja lapsen kasvusta ja kehityksestä.

6.1 Monenlaisia perheitä ja isovanhempia

Kaikki vanhemmat ovat erilaisia ja niin myös heidän toiveensa ja odotuksensa isovanhempia kohtaan. Ihmiset kokevat saamansa avun eri tavoin. Joku saattaa olla hyvinkin kiitollinen esimerkiksi avusta kotitöiden suhteen, toinen taas ei halua muiden sekaantuvan kodinhoitoon. Tulevien vanhempien kanssa kannattaa keskustella jo odotusaikana. Kun rajat ovat selvät, välttyään monilta ristiriidoilta. Kinnunen (2014, 35–36) korostaa, että lapsen vanhemman mielipiteen selvittäminen on tärkeää. Vilpittömyyden auttaminen ilman lupaa esimerkiksi kotitöissä saattaa kääntyä itseään vastaan, tuore vanhempi voi kokea auttamisen äänettömänä moitteena heikosti hoidetusta kodista.

Isovanhemman ja vanhemman välillä tarvitaan rakentavia vuorovaikutustapoja. Omat tunteet tai eriävät mielipiteet voi olla vaikea ilmaista. Ihmissuhteissa tulee joskus vastaan väärinkäsityksiä, mutta niihin ei tulisi jäädä jumiin. Myös ristiriidat erilaisissa käytännön asioissa ovat yleisiä. Isovanhempien ja vanhempien tulisi tällöin löytää yhdessä sopivat käytännöt ja sopia säännöt esimerkiksi lasten karkkipäivien tai nukkumaanmenoaikojen suhteen. Jos mieltä jää vaivaamaan jokin asia, on parempi puhua siitä suoraan ja mutkattomasti, mutta kuitenkin ystävällisesti. (Tiilikka, Suutarla & Kankkonen, [viitattu 14.4.2018], 16.)

6.2 Vierailulla isovanhempien luona

Säännöllinen päivärytmi on pienelle lapselle tärkeä. Rutiinit auttavat lasta yhdistämään ajan ja tapahtumat toisiinsa ja vahvistavat turvallisuuden tunnetta (Häggman-Laitila 2013d, 13). Lapsen arkipäivässä vuorottelevat ruokailu, leikki ja seurustelu, ulkoilu sekä lepo. Kotona muodostuneet rutiinit on syytä pitää käytössä myös mummolassa, mutta mummolassa saa olla myös erilaisia käytäntöjä.

Ruokailu. Monipuolinen ravinto ja säännöllinen ateriaritmi ovat kasvun ja kehityksen perusta. Ravinnon tarve vaihtelee hyvinkin paljon saman ikäisten lasten kesken. Ravitsemustottumukset opitaan jo varhaislapsuudessa, joten vanhemmat ja muut läheiset vaikuttavat valinnoillaan ja esimerkeillään vahvasti lapsen ruokatottumusten kehittymiseen. (Hermanson & Pelkonen 2004, 185–186.)

Lapsi alkaa vähitellen syödä perheen kanssa samaa ruokaa ensimmäisen ikävuoden lopulla. Perheen yhteisten ruokahetkien tulisi olla miellyttäviä. Ruokailutilanteen ilmapiiri vaikuttaa merkittävästi siihen, mistä lapsi oppii pitämään ja mitä hän syö. (Hermanson & Pelkonen 2004, 186.) Ruokaa ei tulisi tuputtaa eikä lasta saa pakottaa syömään lautastaan tyhjäksi. Kun lapsi saa sopivan ruoka-annoksen ja häntä kannustetaan pyytämään itse lisää, lapsi oppii vähitellen säännöstelemään itse ruoka-annoksiaan. (Ojanen ym. 2013, 221.)

Sormiruokailu on yleistynyt 2000-luvulla. Sormiruokailulla tarkoitetaan sosevaiheen sivuuttamista. Tällöin vauvalle tarjotaan kiinteitä ruokia isoina paloina, ja näin vauva oppii syömään alusta alkaen itse. Lisäksi sormiruokailun on havaittu olevan hyväksi vauvan suun ja käsienmotoriikan kehittymiselle. (Cacciatore, Laru & Oulasmaa 2017, 31.)

Lapset ovat usein varautuneita uusia makuja kohtaan. Lasten tulisi kuitenkin oppia syömään monipuolista ruokaa, varsinkin kasviksia, hedelmiä ja marjoja. Lapsi tottuu uusiin makuihin maistelemalla. (Nieminen 2016, 34.) Koko perheen kannattaa totutella säännölliseen ruokarytmiin, sillä napostelu ja usein toistuva syöminen ja juominen ovat haitaksi hampaille. Makeisia tulisi välttää lapsen ensimmäisten ikävuosien aikana, ja myöhemmin niiden käyttöä tulisi rajata aterioiden yhteyteen ja erilaisiin juhlahetkiin. (Hermanson & Pelkonen 2004, 186.)

Leikki. Lapsi leikkii aina, kun siihen on mahdollisuus. Leikki on lapsen luontainen tapa toimia, se tuottaa lapselle valtavan määrän iloa ja nautintoa. Leikki on lapsen kehityksen kannalta hyvin tärkeää. Leikkiessään lapsi oppii itsestään, toisista ja ympäristöstään. Leikki kehittää lapsen motorisia, kognitiivisia ja sosiaalisia taitoja. Lisäksi leikin avulla lapsi kykenee käsittelemään tunteitaan, leikkiessään lapsi voi esimerkiksi työstää pelkoa ja surua, mutta myös iloa. (Ojanen ym. 2013, 200–204.)

Lapsen leikille tulee varata aikaa ja tilaa. Leikkejä ei tulisi keskeyttää turhaan. Lapsi nauttii leikeistä aikuisen kanssa, mutta omaehtoinen leikki on myös erittäin tärkeää. Aikuisen ei tällöin kannata puuttua leikkiin, paitsi jos se uhkaa muuttua vaaralliseksi. Lapsella on hyvä mielikuvitus, joten hän ei tarvitse suurta lelumäärää tai aikuisen ideoita, vaan hän keksii yleensä leikkinsä itse. On myös tärkeää, että leikkiin ei liity minkäänlaisia suorituspaineita, vaan siitä saa iloa ja nauttia vapaasti. (Häggman-Laitila 2013c, 19–20.)

Ulkoilu ja liikunta. Fyysinen aktiivisuus on edellytys lasten normaalille kasvulle ja kehitykselle. Uusien liikuntasuosittelujen mukaan pienen lapsen tulisi liikkua vähintään kolme tuntia päivässä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2016, 9.) Ulkoillessa lapsen fyysinen kunto kehittyy ja mieli virkistyy. Ulkoilu on oiva tapa lapsen luontaisen energian purkamiseen. Lapset liikkuvat yleensä runsaasti, ja ulkona on hyvät mahdollisuudet erilaisten motoristen taitojen harjoitteluun. (Ojanen ym. 2013, 231.)

Lapsen liikunnallisuutta tulee tukea luomalla hänelle monipuolisia mahdollisuuksia liikkumiseen. Lapselle tulee olla tarjolla virikkeellisiä ja turvallisia leikkipaikkoja. Lapsen tottumukset kehittyvät osana perheen tottumuksia, joten liikunnasta tulisi muodostua myönteinen yhdessäolohetki koko perheelle. Aikuisten antama malli vaikuttaa suuresti lapsen myöhempiin liikuntatottumuksiin. (Hermanson & Pelkonen 2004, 198–199.)

Lepo. Lapset tarvitsevat riittävän määrän unta kehittyäkseen ja kasvaakseen. Lasten unen tarve vaihtelee iän mukaan, ja jokaisella lapsella on omat tottumuksensa. Vauvat nukkuvat suurimman osan vuorokaudesta, leikki-ikäisen lapsen unen tarve on noin 12 tuntia vuorokaudessa. Unen tarve on yksilöllistä, jotkut lapset nukkuvat enemmän kuin toiset. Lapsi on nukkunut tarpeeksi, kun hän on

aamalla virkeä ja valmis päivän toimiin. Päiväunia lapset nukkuvat yleensä viidenteen ikävuoteen saakka. (Kirveslahti ym. 2014, 296.)

Nukkumaanmenon vastustaminen on yleisin pienen lapsen nukkumiseen liittyvä ongelma. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan on luoda lapselle miellyttävät iltarutiinit ja toimia niiden mukaisesti joka ilta. Lasten unta voivat häiritä pelot. Pelot ja painajaiset ovat hyvin yleisiä, ja ne kuuluvat lapsen normaaliin kehitykseen. Kun lapsi näkee painajaista, aikuisen tulee olla tarkkana, ettei hän toiminnallaan vahvista lapsen pelkoja. Lapsi tarvitsee turvaa ja myötätuntoa, mutta jos aikuinen viestii huolestuvansa lapsen peloista, lapsi saattaa kokea pelon aiheelliseksi. (Keski-Rahkonen 2013, 6–8.)

Turvallisuus. Aivan pienelle lapselle turvallisuus merkitsee perushoitoa. Pientä vauvaa ei saa jättää pitkäksi aikaa valvomatta. Vauvoille tyypillisiä tapaturmia ovat putoamiset ja vierasesineet hengitysteissä. Oraalisessa kehitysvaiheessa olevaa lasta tulee vahtia tarkoin ja huolehtia, ettei hänen ulottuvissaan ole pieniä tavaroita, sillä tässä kehitysvaiheessa lapsi laittaa kaiken suuhunsa. Myös kaikki myrkylliset aineet on pidettävä pienten lasten ulottumattomissa. Tavanomaisia kodin myrkkyjä ovat esimerkiksi kemikaalit, paristot ja lääkkeet. (Hermanson & Pelkonen 2004, 196–197.)

Kun lapsi alkaa leikkiä ulkona, tulee ympäristön turvallisuus tarkistaa. Kaupunkiympäristössä vaaratilanteita pihapiirissä voivat aiheuttaa pihojen ulkoleikkivälineet ja niiden huollon laiminlyönti sekä parkkipaikkaliikenne. Maaseudun monipuolisessa ympäristössä vaaroja aiheuttavat taas esimerkiksi ojat ja järvien ja jokien rannat. Turvallisuuden kannalta on keskeistä riittävä valvonta ja neuvonta. (Hermanson & Pelkonen 2004, 196–197.)

6.3 Nykyajan kasvatussuuntaukset

Käsitykset hyvästä kasvatuksesta ovat vaihdelleet. Nykyisin korostetaan lapsilähtöistä kasvatusta. Lapsilähtöisellä kasvatuksella tarkoitetaan lapsen kehitykselle hyvää kasvatustyyliä, jossa lapsesta pyritään kasvattamaan sosiaalisesti kyvykäs, epäaggressiivinen ja itseensä luottava yksilö. Lapsilähtöisen

kasvatustyylin pohjana on vanhempien hyvinvointi ja hyvä keskinäinen suhde sekä lapsen hyvä ja luotettava suhde vanhempiinsa. Lapsilähtöinen kasvatusta on merkittävä voimavara tekijä lapsen elämässä. (Hermanson & Pelkonen 2004, 88–90.)

Kasvatuksessa korostetaan johdonmukaisuutta. Mitä pienempi lapsi on kyseessä, sitä tärkeämpää kasvattajien johdonmukainen toiminta on. Lapsen kannalta on tärkeää, että hänen kasvatukseensa osallistuvat aikuiset toimivat suunnilleen samojen kasvatuseriaatteiden mukaisesti. (Hermanson & Pelkonen 2004, 90.)

Johdonmukaisuus kasvatuksessa ei ole aina yksinkertaista. Vanhempien ja isovanhempien suhteita voivat hiertää erilaiset näkemyserot lapsen kasvatuksen suhteen. Päätösvalta kasvatuserioissa on aina vanhemmilla, mutta sukupolvien välisten erilaisten ajattelutapojen ymmärryksessä auttaa useimmiten avoin keskustelu. Hyvä vuorovaikutus vanhempien ja isovanhempien välillä voi avata tunnelukkoja ja poistaa väärinkäsityksiä. (Tiilikka, Suutarla & Kankkonen, [viitattu 14.4.2018], 30.)

Kasvattajana toimiminen on hyvin laaja, vaativa ja merkittävä tehtävä. Kasvattamista voidaan tarkastella vanhemmuuden roolikartan avulla. Roolikartan mukaan vanhemman tulee toimia esimerkiksi rakkauden antajana, huoltajana, rajojen asettajana, ihmissuhdeosaajana ja elämänopettajana. On tärkeää tiedostaa, että kasvattajat tekevät myös virheitä, eikä täydellistä vanhemmuutta ole. (Hermanson & Pelkonen 2004, 90.) Sama pätee myös isovanhemmuuteen.

Rajojen asettaminen. Rajat suojelevat lapsen kasvua ja kehitystä ja luovat lapselle fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta. Rajojen on tarkoitus opettaa lapselle, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä, opettaa itsehillintää ja auttaa lasta rakentamaan totuudenmukaista kuvaa itsestään ja kyvyistään. Aikuisten tulee ymmärtää, että rajat suojelevat eivätkä vahingoita lasta. Näin niiden asettaminen ja niistä kiinni pitäminen on helpompaa. (Rajojen asettaminen lapselle, 5.3.2018.)

Rajat vaihtelevat lapsen iän ja temperamentin mukaan. Pienelle vauvalle rajojen asettaminen tarkoittaa päivärytmin luomista. Kun lapsi oppii liikkumaan, rajojen tarkoitus on suojella lasta vaaroilta. Temperamentin vaikutus rajojen asettamiseen

näkyvät siten, että jotkut lapset tarvitsevat enemmän hillitsemistä ja muistuttamista, toiset taas rohkaisua ja tukea. (Rajojen asettaminen lapselle, 5.3.2018.)

Aikuinen määrää säännöt ja rajat. Jotkut säännöt ovat pysyviä ja ehdottomia, joissain säännöissä taas voi tarpeen mukaan neuvotella lapsen kanssa (Häggman-Laitila 2013e, 16). Lapselle asetettujen sääntöjen ja rajojen tulee olla selkeitä ja johdonmukaisia. Tällöin lapsi tietää, mitä häneltä odotetaan ja mitä hänen käyttöksestään seuraa. Lapselle tulee muistaa antaa myönteistä palautetta oikeanlaisesta käytöksestä. Niin lapsi oppii, että hän voi toiminnallaan vaikuttaa saamaansa palautteeseen. (Cacciatore ym. 2017, 22.)

Rajojen asettaminen ei ole helppoa. Lapsi osoittaa kiukkua ja pettymystä huomattaessaan, ettei voi saada kaikkea, mitä haluaa. Lapsen kiukku on kestettävä eikä sille saa antaa periksi. Pettymykset kuuluvat elämään, ja ne vievät lapsen kehitystä eteenpäin. Johdonmukaisuus on avainsana rajojen asettamisessa ja niissä pysymisessä. Vanhemmilla, isovanhemmilla ja lapsen muilla kasvattajilla olisi hyvä olla yhdenmukaiset kasvatuseriaatteen ja kasvatustavat. (Häggman-Laitila 2013d, 18.)

Tunnekasvatus. Nykykäsityksen mukaan hyvään kasvatukseen kuuluu lapsen ja vanhemman välistä tunteiden jakamista ja säätelyä. Aikuinen jakaa lapsen kanssa niin mukavat kuin vaikeatkin tunteet ja säätelää omilla tunteillaan lapsen tunnetiloja, esimerkiksi rauhoittaen pelästyneen lapsen. (Lapsen kasvatusta ja vanhemman kasvatustietoisuus, 5.3.2018.)

Lapset tarvitsevat ohjausta ja tukea tunteiden hallinnassa. Aikuisten avulla lapsi oppii tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan. Lapsen tulee tuntea tulleen kuulluksi, sillä lapsesta on tärkeää, että aikuiset tietävät, miltä hänestä tuntuu ja auttavat vaikeista tunnetiloista selviämässä. Näin lapsi oppii, että kurja olo helpottuu yhdessä aikuisen kanssa. (Häggman-Laitila 2013d, 16–17.)

Aikuisen tehtävänä on opettaa lapselle, miten tunteenpurkauksista selvitään ilman itsensä tai toisten vahingoittamista. On tärkeää, että lapsi pääsee syliin vihaisenakin. Näin hän oppii, että ikävätkin tunteet ovat sallittuja ja hän on rakas kiukuttelustaan huolimatta. (Häggman-Laitila 2013d, 16–17.)

Aikuisen on kyettävä hillitsemään omat tunteensa lapsen kiukutellessa. Lapselle huutaminen ei auta, vaan pahentaa tilannetta. Lapsi rauhoittuu nopeammin, kun hän huomaa aikuisen pystyvän hallitsemaan omat kielteiset tunteensa. Lasta ei myöskään saa koskaan jättää yksin tunteidensa kanssa. Lapsi voi rauhoittaa kiukkunsa olemalla yksin, mutta hänelle tulee kertoa, että aikuinen on hänen saatavillaan heti kun lapsi haluaa. Rauhoittumisen jälkeen asiasta on kuitenkin puhuttava yhdessä lapsen kanssa. (Häggman-Laitila 2013d, 16–17.)

Mediakasvatus. Media on keskeinen osa nykyaikaa ja myös lapsilla on oikeus nauttia mediasta ja sen sisällöstä. Medialla tarkoitetaan muutakin kuin nettiä ja sosiaalista mediaa. Internetin ja älylaitteiden käyttö alkaa usein 1–3-vuotiaana. Pienten lasten median käyttö koostuu yleensä lastenohjelmien katselusta ja vanhempien älypuhelimilla tai kotien tablettitietokoneilla pelattavista peleistä sekä musiikin kuuntelusta. (Huhtanen 2016, 8.)

Aikuisten tulee kiinnittää huomiota siihen, millaista sisältöä lapset mediassa kuluttavat. Medialla on todettu olevan vaikutusta mielipiteisiin, maailmankuvaan, toimintaan ja ihmisten käsityksiin itsestä. Lasten ajattelutapoihin media vaikuttaa erityisen voimakkaasti. Median luomat elämykset ja mielikuvat muokkaavat lapsen kehitystä joko hyvään tai huonoon suuntaan. Median vaikutukset ovat siis laaja-alaisia ja pitkällä aikavälillä syvällisiä. (Lapsi ja media 2005, 5.)

Median käytön suhteen on myös riskejä. Media voi välittää lapsille ei-suotuisia vaikutteita. Aikuisten tulee valvoa lasten television ja internetin käyttöä. Mediassa voi kohdata myös pelottavia ja järkyttäviä sisältöjä. Televisiossa ja peleissä voi esiintyä esimerkiksi väkivaltaa sisältävää ja ihannoivaa materiaalia, mikä voi johtaa ahdistukseen, pelkoihin, aggressioihin ja empatiakyvyn hiipumiseen. (Hermanson & Pelkonen 2004, 208–209.) Aikuisille suunnatut sisällöt voivat hämmentää ja pelottaa lasta, sillä ne ylittävät lapsen käsityskyvyn. Siksi pelien, elokuvien ja televisiosarjojen ikärajoista on syytä pitää kiinni. Aikuisen kannattaa tutustua lapsen suosimaan mediasisältöön, sillä näin on helpompi varmistaa, että sisältö on lapsen ikä- ja kehitystasolle sopivaa. (Huhtanen 2016, 30–35.)

Median käytöstä ja säännöistä on syytä keskustella lapsen kanssa. Kotona tulee olla sääntöjä ja rajoituksia median suhteen. Mediasta on tullut suuri osa lasten

arkea, joten ruutuajan sijaan nykyisin olisi hyvä katsoa kokonaisuutta. Kun lapsi nukkuu riittävästi, ulkoilee, liikkuu, leikkii ja kun median parissa vietetty aika tuottaa enemmän iloa kuin ärtymystä, on median käyttö kohdillaan. Näiden puuhien tulisi olla tasapainossa lapsen hyvän kehityksen turvaamiseksi. (Häggman-Laitila 2013e, 6–9; Huhtanen 2016, 36.)

Etäisyydet perheiden ja isovanhempien välillä voivat olla hyvin pitkiä. Tällöin media ja mediavälineet luovat uusia mahdollisuuksia lapsen ja isovanhemman väliselle yhteydenpidolle. Internetin välityksellä voi nykyisin pitää helposti yhteyttä esimerkiksi ilmaisella Skype-sovelluksella, jolla lapsi ja isovanhempi saavat näkö- ja kuuloyhteyden toisiinsa tietokoneen kameran kautta. (Alitolppa-Niitamo & Säävälä 2010, 141.) Myös älypuhelimet helpottavat yhteydenpitoa huomattavasti, sillä esimerkiksi WhatsApp-sovelluksella viestien, kuvien ja videoiden lähettäminen on hyvin helppoa ja nopeaa.

6.4 Isovanhemmuuden rajat

Kunnioitus vanhempia kohtaan. Lapsen kasvatuksen kannalta on tärkeää, että vanhemmat ja isovanhemmat omaavat samat kasvatuseriaatteen ja ovat niiden suhteen johdonmukaisia. Kasvatusvastuu on aina vanhemmilla, eivätkä isovanhemmat voi ohittaa vanhempia kasvatusasioissa. Isovanhempien on siis kuunneltava ja kunnioitettava vanhempien mielipiteitä. (Kumpula 2010, 75–76.)

Kinnunen (2014, 39) neuvoo kirjassaan isovanhempia hyväksymään lapsensa valinnat ja tapansa elää. Hyväksyminen vaatii välillä aikaa ja sopeutumista. Aikuistuneet lapset haluavat usein yksityisyyttä, heidän elämänsä ei kuulu enää vanhemmille. Jos aikuistunut lapsi kokee, että vanhempi pyrkii olemaan liian tiiviisti hänen elämässään mukana, hän saattaa Kinnusen mukaan haluta pitää enemmän etäisyyttä vanhempiinsa. Isovanhemman tulee siis myös osata luopua ja antaa tilaa lapselleen ja tämän perheelle.

Isovanhemmille on kertynyt runsaasti elämäkokemusta ja erilaisia taitoja. Kokemukset ja taidot halutaan usein jakaa, mikä näkyy usein esimerkiksi omien lasten neuvomisena ja ohjeistamisena. Suorien neuvojen antaminen ei kuitenkaan

ole useinkaan suositeltavaa, sillä lapset saattavat ottaa neuvot epäluottamuksen osoituksena. Isovanhempien tulisi antaa lastensa löytää omat tapansa toimia, ja auttaa vasta tarvittaessa. Neuvot menevät perille, kun niitä ensin kysytään. (Kinnunen 2014, 39.)

Oma aika. Joskus isovanhempi voi joutua pohtimaan rajanvetoa oman elämänsä ja lasten auttamisen välillä. Nykyajan isovanhemmilla on paljon omia menoja ja puuhia, mikä vaikuttaa myös isovanhemmuuteen. Joskus kiireitä on niin paljon, että isovanhemmuus jää vähäiseksi. Isovanhemmuus ei ole isovanhemman ainoa rooli, mutta sille tulisi kuitenkin antaa aikaa, sillä isovanhemmuus tuo elämään paljon iloa. (Laru, Oulasmaa & Saloheimo 2010, 114.)

Isovanhempien oma hyvinvointi on tärkeää. Omasta jaksamisesta on huolehdittava. Isovanhemmilla on oikeus kieltäytyä auttamasta lasten hoidossa tuntematta huonoa omaatuntoa. Omia menoja ja suunnitelmia ei tarvitse aina siirtää ja perua. Jos jättää itsensä ja omat tarpeensa taka-alalle, saattaa tuntea itsensä hyväksikäytetyksi. (Kinnunen 2014, 49.)

Erikoistilanteet. Isovanhemmuus ei aina vastaa odotuksia, vaan siihen liittyy myös surua ja murheita. Avioerot koskettavat nykyisin monia lapsiperheitä. Ero koskettaa aina myös isovanhempia. Ensimmäisenä herää huoli lapsenlapsista ja suru heidän rikkoontuneesta kodistaan. Perheen hajottua lastenlasten elämä ja ihmissuhteet muuttuvat. Isovanhemmilla herää pelko tulevaisuudesta, varsinkin jos ero on ollut riitaisa. Isovanhemman puuttuminen lapsensa eroon saattaa lisätä riitoja, jotka vaikuttavat myös isovanhemman ja lapsenlapsen väleihin. Isovanhemmat ovat lapselle usein tuki ja turva vanhempien erokriisin keskellä, mutta aina tilanne ei ole niin hyvä. Joskus vanhempien ero katkaisee myös lapsen ja isovanhempien välisen yhteydenpidon. (Kinnunen 2014, 88–90.)

Perhesuhteiden hajoamisen myötä syntyy uusia suhteita, uusperheitä. Aikuisen lapsen uudella kumppanilla saattaa olla lapsia edellisestä suhteesta, jolloin isovanhemman tulee sopeutua uuteen lapsenlapsisuhteeseen. Oman roolin löytäminen uudessa perhekuviossa saattaa olla haastavaa. Isovanhempi voi myös pohtia, miten uuteen lapsenlapseen tulisi suhtautua. Perhetilanteet ovat aina yksilöllisiä, mutta lasten parasta ajattelevat isovanhemmat pyrkivät kohtelevaan

kaikkia uusperheen lapsia samalla tavalla. Parhaimmillaan uusperheen lapset saavat lisää pysyviä ja rakastavia ihmissuhteita elämäänsä. (Kinnunen 2014, 93–95.)

Joskus isovanhempi voi tuntea, että toisen puolen isovanhempia suositaan enemmän. Äidin vanhempien kanssa ollaan selvitysten mukaan usein enemmän tekemisissä kuin isän vanhempien. Tämä aiheuttaa usein pettymyksen tunteita toisissa isovanhemmissa. (Kinnunen 2014, 104.) On myös tilanteita, joissa joku lapsenlapsista on isovanhemmalle erityisen läheinen ja rakas. Tämä on normaalia, sillä isovanhempien ja lastenlasten väliset suhteet ovat aina ainutlaatuisia. Läheisyyteen on monia syitä, esimerkiksi lyhyt välimatka tai samanlaiset yhdistävät luonteenpiirteet lapsen ja isovanhemman välillä. On kuitenkin tärkeää pitää huolta siitä, että kaikki lapsenlapset saavat tasapuolisesti huomiota. Eriarvoisuus lastenlasten välillä voi johtaa katkeruuteen ja kilpailuun. (Tiilikka ym., [viitattu 14.4.2018], 7.)

Laki. Suomalaiset perheet ovat useimmiten muodoltaan ydinperheitä, joihin lasketaan kuuluvaksi vanhemmat ja lapset. Perhesuhteet ovat yksilöllisiä, isovanhempien roolit ovat hyvin erilaisia eri perheissä. Isovanhemmat ovat tärkeitä, mutta perheenjäseniksi heitä ei yleensä viranomaisten tai lainsäädännön näkökulmasta katsota. Monissa muissa maissa tilanne on toinen, isovanhemmat ovat keskeinen osa perhettä ja näin ollen heillä on myös oikeuksia ja velvollisuuksia. Joissain maissa isovanhemmilla on lakisääteinen oikeus lastenlasten tapaamiseen. (Rotkirch ym. 2010, 5–7.)

Suomessa isovanhemmilla ei ole oikeuksia tai velvollisuuksia lapsenlapsia kohtaan. Lapsen ja isovanhemman suhde on riippuvainen vanhemman ja isovanhemman suhteesta. Vaikka isovanhempi olisi ollut aktiivisesti lapsen elämässä mukana, eron tai oman lapsen kuoleman seurauksena hän voi menettää mahdollisuuden tavata lastenlastaan, jos lapsen huoltaja sitä vastustaa. Laki kuitenkin edellyttää nykyisin lapsen edun huomioimista, mikä tarkoittaa esimerkiksi erotilanteissa ja huostaanotoissa lapsen läheisten ihmissuhteiden huomioimista ja selvitystä läheisten halukkuudesta ja mahdollisuuksia auttaa lasta vaikeassa tilanteessa. (Rotkirch 2014, 182.) Lainsäädäntö isovanhemmuuteen ei ehkä ole tarpeen, mutta

isovanhempien merkitys perheissä tulisi poliittisessa päätöksenteossa ymmärtää, ja perheitä tulisi tukea kokonaisvaltaisesti lapsen etua ajatellen (Rotkirch ym. 2010, 7).

Joissain tapauksissa isovanhempi voi toimia lapsen huoltajana. Lastensuojelulain mukaan ennen lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle on selvitettävä lapsen sukulaisten ja muiden läheisten henkilöiden mahdollisuudet ottaa lapsi heidän luokseen asumaan tai muutoin osallistua lapsen tukemiseen. Laki määrää myös sijaishuollon toteuttamisesta. Sijaishuollossa lapselle on turvattava hänelle tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata läheisiään ja pitää heihin yhteyttä. Sijaishuoltopaikan on tuettava tätä yhteydenpitoa. (L 13.4.2007/417.)

6.5 Perustietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä

Jokainen lapsi on sikiöstä lähtien oma yksilönsä. Jokainen kehittyy yksilöllisesti, mutta pohjimmiltaan ihmisen biologinen, psyykkinen ja sosiaalinen kehitys etenee samalla kaavalla. Lapsen kehitys ei myöskään kulje aina eteenpäin, hetkelliset taantumukset ovat normaali osa kehitystä. (Hermanson 2012a.)

Vauvaikä (0–2 v). Vauva tarvitsee kehittyäkseen vuorovaikutussuhteen toiseen ihmiseen. Yhteiset hetket vanhemman kanssa ovat vauvalle ensiarvoista. Kiintymyssuhde vauvan ja vanhemman välillä syntyy, kun vauvan kanssa vietetään aikaa ja vanhempi vastaa vauvan tarpeisiin. Näin lapselle kehittyy hyvä perusluottamus, joka auttaa häntä myöhemminkin luottamaan toisiin ihmisiin ja kohtaamaan uusia tilanteita. (Häggman-Laitila 2013a, 4.)

Liikunnallinen kehitys etenee kaikilla lapsilla omassa tahdissaan, mutta kuitenkin samassa järjestyksessä. Motorinen kehitys etenee kokonaisvaltaisista liikkeistä eriytyneisiin liikkeisiin, eli suurten lihasten hallinta kehittyy ennen pienten lihasten hallintaa. Lapsi kehittyy siis vaihteittain, eikä lapsen kehitystä voi jouduttaa. Lapsen on annettava kehittyä rauhassa. Uuden kehitysvaiheen aika on vasta sitten, kun lapsi on siihen kypsä. (Ojanen ym. 2013, 123–129.)

Useat lapset oppivat kävelemään puolentoista vuoden ikään mennessä. Käveleminen varmistuu vähitellen. Kun liikuntataidot kehittyvät, lapsi alkaa kiipeillä, juosta, kurotella ja heitellä tavaroita. (1–2-vuotiaan liikunnallinen kehitys, 28.6.2017.)

Ensimmäisten kuukausien ajan lapsi ilmaisee itseään elekielen avulla. Vauva käyttää ilmeitä, äänteitä, liikkeitä ja koko kehoaan itsensä ilmaisuun. Vauvan kielellisen kehityksen kannalta on tärkeää, että vauvalle puhutaan paljon sanoja käyttäen. (Häggman-Laitila 2013a, 13.) Lapsi joteltelee ja kujertelee noin kahden kuukauden iästä alkaen. Yhdeksän kuukauden ikäinen lapsi ymmärtää ensimmäisiä sanoja. Ensimmäiset omat merkitsevät sanat ilmaantuvat noin vuoden iässä. (Vauvan sosiaalinen kehitys, 2.6.2017.)

Vierastamisvaihe ilmenee lapsilla puolen vuoden iästä alkaen. Lapsi alkaa pelätä vieraita ihmisiä ja eroa omista vanhemmista. Vaikka lapsi olisi viihtynyt mummin sylissä hyvin aikaisemmin, vierastamisvaiheessa hän kaipaava vanhempansa syyliä. Vierastaminen on lapselle kuitenkin myönteinen osa kehitystä, sillä se tarkoittaa, että lapsi on kiintynyt vanhempaisinsa. (Vauvan sosiaalinen kehitys, 2.6.2017.)

Vuoden ikäinen lapsi nauttii suunnattomasti yhteisistä leikeistä ja puuhista vanhempiensa kanssa. Lapsi alkaa toisella ikävuodellaan oivaltaa, etteivät isä ja äiti ole olemassa vain häntä varten, ja että hän on heistä erillinen henkilö. Lapsi alkaa pelätä vanhempiensa menettämistä. Tuttu lelu, unirätti tai tutti voi olla tärkeä turvallisuuden lähde, kun lapsi on erossa vanhemmistaan. Takertuvan vaiheen jälkeen seuraa kehitysvaihe, jolloin lapsi haluaa toimia entistä itsenäisemmin ja yrittää suoriutua itse arjen puuhista, kuten syömisestä ja pukemisesta. (1–2 - vuotiaan persoonallisuuden kehitys, 19.2.2018.)

Taaperoikä (2–3 v). Kaksivuotiaalla on jo hurjasti erilaisia taitoja. Jokainen päivä on lapselle mahdollisuus oppia uutta. Vanhempien tulee antaa lapselle mahdollisuus harjoittaa omia taitojaan ja ohjata lasta uusien kokemusten pariin, sekä tukea lasta pettymyksissä ja epäonnistumisissa. (Häggman-Laitila 2013b, 4.) Useimmilla lapsilla oman tahdon kehittyminen näkyy vahvana tässä iässä. Lapsi on oppinut, että pystyy tahdollaan vaikuttamaan ympäristöönsä. Käytännössä tämä näkyy uhmana. (Hermanson 2012a.)

Kaksivuotiaan liikunnalliset taidot kehittyvät huimaa vauhtia. Kävely on jo varmaa. Lapsi oppii juoksemaan ja kävelemään portaita, ja hän harjoittelee aktiivisesti tasapainoilua. Puheen kehityksen nopeus vaihtelee. Lapsi osaa kaksivuotiaana sanoa useita sanoja, ja hän puhuu lyhyitä lauseita. Puhe voi olla takeltelevaa ja toistavaa. Kolmevuotias kyselee paljon ”miksi, missä” -kysymyksiä. Lapsen kielellinen kehitys edistyy, kun hänen kanssaan puhutaan, luetaan ja katsellaan kuvia. (Hermanson 2012a.)

Taaperoikä on siisteyskasvatuksen aikaa. Moni lapsi pääsee kahden ja kolmen ikävuoden välillä eroon vaipoista. Toisaalta vahinkoja sattuu, joten hyvin moni tarvitsee vielä yövaippoja. (Hermanson 2012b.)

Tämän ikäiset lapset nauttivat toistensa seurasta. Lapsi voi kuitenkin ujostella, ja hänen voi olla vaikea leikkiä muiden kanssa. Lapsi puuhailee itsekseen ja viihtyy omissa leikeissään. Lapsi saattaa vaikuttaa jo itsenäiseltä ja päättäväiseltä, mutta on hyvin herkkä ja tarvitsee aikuisen läheisyyttä. Kaksi- ja kolmevuotiaalla tunne-elämän kehitys näkyy selvästi. Lapsen tunteet voivat vaihdella nopeasti ja niitä ilmaistaan voimakkaasti. Lapsella on myös pelkoja, esimerkiksi oudot äänet huolestuttavat. (2–3 -vuotiaan persoonallisuuden kehitys, 19.2.2018.)

Leikki-ikä (3–5 v). Uhmaikä näkyy vielä leikki-iässä, mutta alkaa jo tasaantua. Useimmilla uhmaikä laantuu viimeistään viisivuotiaana. Lapsi harjoittelee omatoimisuutta ja toivoo, että hänen osaamisensa ja oikeat tekonsa huomataan ja hän saa niistä kiitosta. Rohkaisu, kiitos ja kehuminen tukevat lapsen itsetunnon kehittymistä. Lapsi voi olla herkkä ja pahoittaa mielensä helposti. (3–4-vuotiaan persoonallisuuden kehitys, 19.2.2018.)

Leikki-ikäiset lapset alkavat kaivata entistä enemmän kavereita leikkikavereiksi. Lapsen olisikin hyvä tavata muita lapsia ja harjoitella heidän kanssaan yhdessä olemisen ja leikkimisen pelisääntöjä. Sosiaaliset taidot ovat kuitenkin vasta harjoitteluvaiheessa, eikä yhteisleikki aina onnistu. Häviäminen on vielä vaikeaa ja riitatilanteissa lapsi saattaa olla jopa aggressiivinen. (3–4-vuotiaan sosiaalinen kehitys, 29.6.2017.)

Kolmevuotias osaa jo useita sanoja ja puhuu lyhyitä lauseita. Puhe on selvää ja ymmärrettävää, vaikka takeltelua ja toistoa saattaa ilmaantua. Lapsen puhe alkaa olla kielipillillisesti oikeaa neljän vuoden iässä. Lapsi nauttii sanoilla leikkimisestä, loruista ja saduista. Hän selittää ja kyselee, kertoo pitkiä tarinoita ja keksii omia sanoja. (3–4-vuotiaan älyllinen kehitys, 29.6.2017; 4–5-vuotiaan älyllinen kehitys, 30.6.2017.)

Leikki-ikäinen lapsi on usein liikunnallinen ja uhkarohkea. Lapsi hyppii, kiipeilee, juoksee, harjoittelee hiihtämistä, luistelua, uimista ja pyöräilyä. Sorminäppäryyskin kehittyy, lapsi oppii esimerkiksi käyttämään saksia. (4–5-vuotiaan liikunnallinen kehitys, 30.6.2017.)

Eskari-ikä (5–6 v). Esikouluikäinen lapsi alkaa olla monessa asiassa itsenäinen. Lapsi osaa jo huolehtia hyvin itsestään, esimerkiksi pukeutuminen ja riisuminen sujuvat hienosti. Hän alkaa liikkua kodin ulkopuolella, päiväkotiin jääminen sujuu ongelmitta ja kaverit ovat lapselle tärkeitä. Itsenäisyydestään huolimatta lapsi tarvitsee aikuista, joka osoittaa kiinnostusta ja arvostusta lasta kohtaan. (Häggman-Laitila 2013e, 5.)

Lapsen tunne-elämä on häilyvää. Eri tunnetilat vaihtuvat nopeaan tahtiin ja hyvät ja huonot päivät vuorottelevat. Lapsi saattaa suuttua pienistäkin asioista. Lapsen minuus kehittyy vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Eskari-ikäiselle lapselle on tärkeää, mitä muut hänestä ajattelevat, ja toisten mielipiteet vaikuttavat hänen itsetuntoonsa. Lapsi tarvitsee rohkaisua ja kokemuksen omasta tärkeydestään, mikä vahvistaa hänen itseluottamustaan. (Häggman-Laitila 2013e, 5–14.)

Lapsi nauttii liikkumisesta. Hän kiipeilee, juoksee, keinuu, hyppii, tanssii ja jumppaa innokkaasti. Lapsi saattaa olla hieman kömpelö, sillä pituuskasvun ja muuttuneen kehon myötä kehon hallinta vaatii opettelua. Lapsi nauttii myös käsillä tekemisestä, sekä erilaisista kotitöistä. Tekemisen ja yrittämisen ilo säilyy, kun lapsi saa kykyjensä mukaisia tehtäviä ja hän saa kehuja ja kiitosta niiden suorittamisesta. (Häggman-Laitila 2013e, 6–10.)

7 POHDINTA

Minulla ei ollut opiskeluvuosien aikana selkeää kuvaa tulevan opinnäytetyöni aiheesta. Tiesin ainoastaan sen, että aihe tulee liittymään lapsiin tai lapsiperheisiin. Niinpä opinnäytetyön tullessa ajankohtaiseksi, otin yhteyttä JIK ky:n perhetyöhön. JIK ky on minulle tuttu, sillä olen itsekin työskennellyt organisaatiossa, tosin aivan eri kentällä. Yhteistyö vastaavan perheohjaajan kanssa sujui alusta alkaen hyvin, hän oli innokkaasti mukana aiheen ideoinnissa. Sain häneltä alustavia teemoja, joista opinnäytetyön voisi toteuttaa. Yksi teemoista oli isovanhemmuus, josta kiinnostuin heti. Aihe tarkentui perhekeskuksen tiimin seuraavassa kokouksessa, jossa ilmeni tarve isovanhemmille tarkoitettulle oppaalle.

Isovanhemmuus oli minulle aiheena hyvin miellyttävä. Oma työkokemukseni perustuu suurimmaksi osaksi lapsi- ja vanhustyöhön, joten oli hyvin luontevaa yhdistää nämä kaksi ryhmää, vaikkakin suurin osa nykyisovanhemmista ei vielä vanhusten joukkoon lukeudu. Opinnäytetyön aihe on hyvin työelämälähtöinen, sillä se tuli sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisilta. Työelämälähtöisyys motivoi vahvasti opinnäytetyön kirjoittamista. On hienoa, että tuotokseni on tarpeellinen ammatillisella kentällä.

Opinnäytetyön kirjoittaminen on ollut antoisaa, mutta raskasta. Prosessi on ollut pitkä. Vaikka opinnäytetyö on ollut välillä sivussa muiden kiireiden vuoksi, on se kuitenkin ollut mielessä koko vuoden ajan, mikä on ollut henkisesti raskasta. Haasteellisinta opinnäytetyön tekemisessä oli oppaan sisällön valinta. Käyttäjänäkökulman kannalta oli hankalaa miettiä aiheita, jotka sopisivat niin jo eläköityneille isovanhemmille, mutta myös vielä vahvasti työelämässä oleville isovanhemmille. Myös aiheiden rajaaminen oli hankalaa, sillä mielenkiintoisia teemoja oli paljon, ja valituistakin teemoista olisi voinut kirjoittaa paljon laajemmin.

Tein opinnäytetyöni yksin, missä oli sekä positiiviset että negatiiviset puolensa. Se, että aikatauluista sai päättää vain omien menojen mukaan, oli vapauttavaa. Opinnäytetyöprosessi on myös kasvattanut valmiuksiani itsenäiseen työskentelyyn. Se, että olin yksin vastuussa opinnäytetyöni edistymisestä, edellytti vastuunottoa ja oma-aloitteisuutta. Välillä olisin kuitenkin kaivannut työparia, sillä joidenkin

päätösten tekeminen yksin oli vaikeaa, ja tällöin toisen mielipiteen kuuleminen ja ajatusten vaihtaminen olisi ollut tarpeellista.

Yksi opinnäytetyöprosessin haasteista oli myös yhteydenpito toimeksiantajan kanssa. Suurimmaksi osaksi yhteydenpito sujui hyvin, otin toimeksiantajaan yhteyttä aina, kun opinnäytetyö oli edennyt merkittävästi. Kevään kiireiden keskellä alkoi kuitenkin myös yhteydenpito takuta. Olin yhteydessä perhekeskukselta nimettyyn yhteyshenkilöön pääosin sähköpostitse. Sähköposteihin joutui välillä odottamaan vastausta hyvin pitkään, sillä yhteyshenkilö saattoi olla hyvin kiireinen tai poissa töistä. Tällöin jouduin suunnittelemaan omia aikataulujani uudelleen. Minulle nimettiin alkuvaiheessa kaksi yhteyshenkilöä, mutta toinen heistä jäi syksyllä pois töistä. Tällaisten tilanteiden varalle kaksi yhteyshenkilöä olisi kuitenkin ollut tarpeen sujuvan yhteydenpidon varmistamiseksi.

Opinnäytetyön tekeminen on kasvattanut omaa sosionomiosaamistani, etenkin sosionomin kompetensseissakin (Sosiaalialan AMK-verkosto 2010) mainittua kehittämisosaamista. Olen oppinut etsimään kehittämistoiminnan kannalta hyödyllistä tietoa lähdekritiikin huomioiden, sekä raportoimaan sitä tutkivaa kirjoitustapaa hyödyntäen. Opasta kirjoittaessa minun on täytynyt pohtia asioita ammattieettisten periaatteiden näkökulmasta. Sosiaalialan ammattihenkilön eettisten ohjeiden mukaan työntekijän on otettava työssään huomioon yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen väliset erot (Hallikainen ym. 2017, 21). Jokainen isovanhempi on yksilö ja jokaisella on oma tapansa olla isovanhempi. Pyrin korostamaan tätä myös oppaassani, sillä en halunnut että kukaan isovanhempi joutuu kokemaan syyllisyyttä siitä, ettei esimerkiksi omien kiireiden vuoksi voi osallistua lapsen elämään yhtä paljon kuin muut isovanhemmat. Olen nostanut oppaassa esiin myös isovanhemmuuden ongelmatilanteita, ja välttänyt näin luomasta kuvaa täydellisestä isovanhemmuudesta.

Toivon, että oppaani innostaa myös ammattilaisia kannustamaan vanhempia ylläpitämään suhteita isovanhempiin. Jos vuorovaikutus vanhempien ja isovanhempien välillä on sujuvaa, isovanhemmat ovat lapsiperheille tärkeä ja luotettava tuki. Lapsella ei voi koskaan olla liikaa rakastavia aikuisia ympärillään.

LÄHTEET

- 1–2-vuotiaan liikunnallinen kehitys. 28.6.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/>
- 1–2-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. 19.2.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- 2–3 -vuotiaan persoonallisuuden kehitys. 19.2.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- 3–4-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. 19.2.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/3-4-v/3-4-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- 3–4-vuotiaan sosiaalinen kehitys. 29.6.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/3-4-v/3-4-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>
- 3–4-vuotiaan älyllinen kehitys. 29.6.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 2.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/3-4-v/3-4-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>
- 4–5-vuotiaan liikunnallinen kehitys. 30.6.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 4.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/>
- 4–5-vuotiaan älyllinen kehitys. 30.6.2017. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 4.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>
- Alanen, L. 2008. Polvesta polveen. Sukupolvi sosiologisena käsitteenä ja tutkimuskohteena. Teoksessa: A. Sankari & J. Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 97–115.
- Alitolppa-Niitamo A. & Säävälä, M. 2010. Isovanhemmuus liikkuvuuden maailmassa. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmukseen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 139–155.
- Anttila, S-L. 2013. Aamusoittoja, prinsessaleikkejä ja koulutyön tukemista. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 94–97.

- Arajärvi, T. 1995. Hyvä isovanhemmuus. Porvoo: WSOY.
- Cacciatore, R., Laru, S. & Oulasmaa, M. 2017. Kuinka villipeto kesytetään? – Vinkkejä isovanhemmille. [Verkkojulkaisu] Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 12.3.2018] Saatavana: <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/dba71314ebbcd1607ff4a8bf24a6aa8/1520851729/application/pdf/7139732/Opas%20isovanhemmille%20Kuinka%20villipeto%20kesytet%C3%A4%C3%A4n.pdf>
- Chambers, P., Graham, A., Phillipson, C. & Ray, M. 2009. Family Practices in Later Life. Bristol: The Policy Press.
- Connidis, I. A. 2010. Family Ties & Aging. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A., Hämäläinen, H., Pelkonen, I., Haavio-Mannila, E., Rotkirch, A., Karisto, A. & Roos, J.P. 2013. Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä. Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 58/2013. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Väestöliitto. [Viitattu 21.3.2018]. Saatavana: https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/457c6a5e047c7e9bb8d5dae473df7f9d/1521646231/application/pdf/2900705/Sukupolvien%20Vuorovaikutus_net.pdf
- Elämää pappana. 2010. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi, 68–71.
- Fågel, S. & Rotkirch, A. 2010. Mitä lastenlasten kanssa tehdään? Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmoaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 80–97.
- Hallikainen, T., Ikonen, E., Järveläinen, M., Kurki, A., Louhela, M., Piironen, R., Monto-Puusti, K. & Uramo, M. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia ry.
- Harju, N., Kotisaari, M. & Pöyskö, S. 2015. “Hyvinkin tärkeä tuki” Vanhempien kokemuksia isovanhempien tuesta lapsiperheille. [Verkkojulkaisu]. Oulu: Oulun ammattikorkeakoulu. Hoitotyön tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/103192/harju_nadja.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hermanson, E. 1.7.2012a. Kaksivuotiaana... [Verkkoartikkeli]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 5.3.2018]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00112
- Hermanson, E. 2012b. Terve lapsi eri ikäkausina. [Verkkoartikkeli]. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim. [Viitattu 5.3.2018]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=kot00100&p_teos=kot
- Hermanson, E. & Pelkonen, M. 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. [Viitattu 12.3.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74223/Opp200414.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

- Huhtanen, E. 2016. Lasten mediamaailma pähkinänkuoressa. Mediakasvatusseuran julkaisu, 5/2016. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mediakasvatusseura. [Viitattu 9.4.2018]. Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/wp-content/uploads/2016/12/Lasten-mediamaailma-pahkinankuoressa.pdf>
- Hurme, H. & Metsäpelto, R-L. 2004. Iäkkäiden sukupolvisuhteet perheessä. Teoksessa: T. Raitanen, T. Hänninen, H. Pajunen & T. Suutama (toim.) Geropsykologia. Vanhenemisen ja vanhuuden psykologia. Porvoo: WSOY, 514–525.
- Häggman-Laitila, A. 2013a. Lapsi eri ikävuosina: 0-6 kk. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174306/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-0-6-kk.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013b. Lapsi eri ikävuosina: 2-vuotias. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174312/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-2-v.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013c. Lapsi eri ikävuosina: 3-vuotias. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174314/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-3-v.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013d. Lapsi eri ikävuosina: 4-vuotias. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174316/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-4-v.pdf>
- Häggman-Laitila, A. 2013e. Lapsi eri ikävuosina: 5-vuotias. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/08/04174318/Lapsi-eri-ik%C3%A4kausina-5-v.pdf>
- Ijäs, K. 2004. Isovanhemmat muutosten keskellä. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ijäs, K. 2006. Ikääntyvän ihmissuhteet. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Juhela, T. 2006. Isovanhempien antama tuki ja lapsiperheen arjessa selviytyminen. [Verkkajulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Hoitotieteen tutkimuslaitos. Pro-gradu -tutkielma. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93803/gradu01308.pdf?sequence=>
- Kahri, M. 2012. Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta. [Verkkajulkaisu]. Oulu: Oulun seudun ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/58358/Marika_Kahri.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kerkkonen, R. 2013. Usein vain hupsutellaan ja nauretaan. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 106–109.

- Keränen, T. 2016. Isovanhemmuus valloittaa ja velvoittaa. [Verkkoartikkeli]. Teoksessa: Opas isovanhemmille. Käytännön hoito-ohjeita ja vinkkejä isovanhemmuuteen. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Hämeen piiri. [Viitattu 15.1.2018]. Saatavana: <https://lukusali.edocker.com/reader/4371ebca-379d-11e6-831a-00155d64030a>
- Keski-Rahkonen, A. 2013. Taapero nukkuu. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 12.3.2018]. Saatavana: <https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2017/07/28113733/Taapero-nukkuu.pdf>
- Kinnunen, S. 2014. Isovanhemmuuden aika. Helsinki: Kirjapaja.
- Kirveslahti, K., Sívén, T., Vahala, M. & Vihunen, R. 2014. Kasvun aika. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Kivimäki, A. 2017. Isovanhemmuus on parasta omien lasten jälkeen. Isovanhempien kokemuksia isovanhemmuudesta. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/137446/Isovanhemmuus%20on%20parasta%20omien%20lapsien%20jalkeen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Kiviranta, S. 2014. Lapsiperheiden kokemuksia isovanhempien roolista ja merkityksestä lapsen kasvuun ja kehitykselle. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/74387/kiviranta_satu.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kumpula, S. 2010. Isovanhemmuuden merkityksestä. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: Väestöliitto, 73–79.
- L 13.4.2007/417. Lastensuojelulaki.
- Lapsen kasvatusta ja vanhemman kasvatustietoisuus. 5.3.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-kasvatus-ja-vanhemman-kasvatustietoisuus/>
- Lapsi ja media. Opas mediakasvatukseen. 2005. [Verkkojulkaisu]. Lappeenranta: Lappeenrannan kaupunki. [Viitattu 15.3.2018]. Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/files/u4/lapsimedia.pdf>
- Laru, S., Oulasmaa, M. & Saloheimo, A. 2010. Isovanhemmuuden eri muodot ja haasteet. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 105–115.
- Levä, R. 2013. Oman perheen sukuhistoria roolimallina. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 20–23.

- Luotonen, A. 2013. Kelloja ja lapsia ei pidä vetää koko ajan. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 16–19.
- Maijala, E-L. 2011. Isovanhemmuus elämänvaiheena. [Verkkojulkaisu]. Rovaniemi: Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 21.3.2018]. Saatavana: <https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/59642/Maijala.Eeva-Leena.pdf?sequence=2>
- Marin, M. 2002. Yhteiskunta ja hyvä vanheneminen: lähestymistapoja hyvän vanhenemisen yhteiskunnallisiin ehtoihin. Teoksessa: E. Heikkinen & M. Marin (toim.) Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi, 89–117.
- Mattila, R. 2017. Maarit on isoäiti, joka hoitaa mieluummin parisuhdettaan kuin lapsenlastaan – Välit voivat kiristyä, kun isovanhempi panee omat menonsa etusijalle. [Verkkolehtiartikkeli]. 13.9.2017. [Viitattu 26.3.2018.]. Saatavana: <https://www.hs.fi/elama/art-2000005364864.html> Vaatii käyttöoikeuden.
- Muje, J. 2013. Ukkina olen miljoonien kysymysten äärellä. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 38–41.
- Neugarten, B. & Weinstein, K. 1964. The changing American grandparent. The Journal of Marriage and the Family, 26 (2), 199–204.
- Nieminen, A. 2016. Lapset ja isovanhemmat – terveystasaa. [Verkkoartikkeli]. Teoksessa: Opas isovanhemmille. Käytännön hoito-ohjeita ja vinkkejä isovanhemmuuteen. Tampere: Mannerheimin lastensuojeluliitto, Hämeen piiri. [Viitattu 10.3.2018]. Saatavana: <https://lukusali.edocker.com/reader/4371ebca-379d-11e6-831a-00155d64030a>
- Ojanen, T., Ritmala, M., Sívén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2013. Lapsen aika. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Opas isovanhemmille. Käytännön hoito-ohjeita ja vinkkejä isovanhemmuuteen. 2016. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Mannerheimin Lastensuojeluliiton Hämeen piirin Kotineuvola Oy. [Viitattu 25.4.2018]. Saatavana: <https://lukusali.edocker.com/reader/4371ebca-379d-11e6-831a-00155d64030a>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2016. Iloa, leikkiä ja yhdessä tekemistä. Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suositukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:21. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 19.3.2018]. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75405/OKM21.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Parkkamäki, K. 2013. Kesätöitä mummolassa. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 81–85.
- Rajojen asettaminen lapselle. 5.3.2018. [Verkkosivu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 8.3.2018]. Saatavana:

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/rajojen-asettaminen-lapselle/>

- Rantakyrö, M. 2017. Isovanhemmuus uusperheessä. [Verkkojulkaisu]. Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/126897/Isovanhemmuus%20uusperheessa.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Rauhanummi, H. 2011. ”Onhan se välillä mukava mennä valmiiseen ruokapöytään” Isovanhemmilta saatu sosiaalinen tuki vaasalaisissa lapsiperheissä. [Verkkojulkaisu]. Vaasa: Vaasan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/38443/Rauhanummi_Heidi.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Rissanen, M. & Nikkinen, T. 2016. ”Niillä on niin paljon naamassa niitä ryttyjä ja kaikkia” Esiopetusikäisten lasten käsityksiä isovanhemmista. [Verkkojulkaisu]. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. [Viitattu 23.1.2018]. Saatavana: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/50612/URN%3ANBN%3Afi%3Aju-201606283358.pdf?sequence=1>
- Rotkirch, A & Fågel, S. 2010. Sukupolvien välistä köyden vetoa. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: Väestöliitto, 33–51.
- Rotkirch, A. 2014. Yhdessä. Lapsen kasvatus ei ole yksilölaji. Helsinki: WSOY.
- Rotkirch, A., Söderling, I. & Fågel, S. 2010. Isovanhemmuuden merkitys korostuu. Teoksessa: S. Fågel, A. Rotkirch & I. Söderling (toim.) Farkkumummoja ja pehmovaareja. Uusia ikkunoita isovanhemmuuteen. Helsinki: VL-Markkinointi Oy, 5–9.
- Saarenheimo, M., Pietilä, M., Tiihonen, A., Pohjolainen, P., Maununaho, S., Raitakari, S. & Aarninsalo, L. 2013. Neljän polven treffit. Ikäpolvitoiminnan opas. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto. [Viitattu 10.2.2018]. Saatavana: http://www.vtkl.fi/document/1/1517/7a62bf2/Neljan_Polven_Treffit_Ikapolvitoiminnan_Opas.pdf
- Salomaa, H., Polón, I. & Tuunanen, M. 2013. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms.
- Sinkkonen, J. & Kalland, M. 2001. Ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä ja turvaa. Teoksessa: J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Porvoo: WSOY, 7–11.
- Sosiaalialan AMK-verkosto. 2010. Sosionomin (AMK) kompetenssit. [Viitattu 2.5.2018]. Saatavana: <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7e5cfcaf-42e5-496f-8568-5937786cd4b2>
- Taipale, V. 2013. Kesäleirielämää saarella. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 53–56.

- Taipale, V. 2017. Isoäitikirja. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Tiilikka, L., Suutarla, A. & Kankkonen, M. Ei päiväystä. Iloa isovanhemmukseen. Työkirja isovanhemmille ja vanhemmille. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 14.4.2018]. Saatavana: <http://docplayer.fi/4158-Iloa-isovanhemmukseen-tyokirja-isovanhemmille-ja-vanhemmille-leena-tiilikka-anna-suutarla-marjo-kankkonen.html>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2013. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tutkimustieteellinen neuvottelukunta. [Viitattu 3.5.2018]. Saatavana: http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
- Vauvan sosiaalinen kehitys. 2.6.2017. [Verkkosivu] Helsinki: Mannerheimin Lastensuojeluliitto. [Viitattu 6.3.2018]. Saatavana: <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/vauvan-sosiaalinen-kehitys/>
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2011. Lapsuus. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Välimäki, P. 2013. Flyygeli laulaa, kun lapsenlapset kyläilevät. Teoksessa: H. Salomaa, I. Polón & M. Tuunanen. Mummojen touhuja, vaarien puuhia. Helsinki: Schildts & Söderströms, 69–72.

LIITTEET

Liite 1. Palaute Valloittava ja vastuullinen isovanhemmuus -oppaasta

Liite 1. Palaute Valloittava ja vastuullinen isovanhemmuus -oppaasta

Palaute Valloittava ja vastuullinen isovanhemmuus -oppaasta

Lastenlasten lukumäärä ja iät:

Olivatko oppaan tiedot hyödyllisiä? Oliko jokin luku erityisen mielenkiintoinen?

Mitä haluaisit lisätä sisältöön?

Oliko joku osuus sisällöstä turha?

Vapaat kommentit:

Suuret kiitokset palautteesta!